आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे

आयोजित

प्रेरणा

नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रम

मूल्यमापन अहवाल

२०२०

प्रस्तावना

महाराष्ट्रातील आदिवासी समाजाचा जीवनस्तर उंचविण्यासाठी वेगवेगळ्या योजना राबविण्यात येतात. या योजनांच्या लाभांचे आदिवासींची आर्थिक, सामाजिक, शैक्षणिक स्थिती, प्रगती, आरोग्य इत्यादींवर झालेला परिणाम/बदल याबाबतचे मूल्यमापन आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे मार्फत करण्यात येते.

आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे मार्फत आदिवासी मुला/मुलींच्या वसतिगृहांमध्ये नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रम (प्रेरणा क्लब) हा प्रकल्प सन २०१९-२० साठी मुला/मुलींच्या सर्वांगिण विकासासाठी राबविण्यात आला आहे. सदर प्रकल्पाचा विद्यार्थ्यांच्या जीवनमानावर झालेल्या बदलांचा परिणाम व पुढील काळामध्ये या प्रकल्पाची उपयुक्तता तपासण्यासाठी या संस्थेतील ए.क्षे.वि.का. कक्षामार्फत या प्रकल्पाचे मूल्यमापन पूर्ण करण्यात आले आहे. सदर प्रकल्प अपर आयुक्त कार्यालय, ठाणे यांचे अंतर्गत असलेल्या एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प, घोडेगाव व राजूर यांच्या कार्यक्षेत्रातील एकूण ०८ वसतिगृहांमध्ये राबविण्यात आला. मूल्यमापनासाठी सर्व वसतिगृहांची निवड करून Google Forms व दूरध्वनीव्दारे प्रश्नावलीच्या सहाय्याने वसतिगृह गृहपाल व निवडलेले विद्यार्थ्यांकडून प्राथमिक माहिती मिळविण्यात आली आहे.

मूल्यमापन अहवालासंबंधीची प्रश्नावली तयार करणे, प्राथमिक माहिती मिळविणे व आलेल्या माहितीचे तक्तीकरण आणि पृथ:करण करण्याची कामे श्री. हंसध्वज सोनवणे, उपसंचालक (ए.क्षे.वि.का.), श्री. चंद्रशेखर पावसे, संशोधन अधिकारी व श्रीमती लीना पाटील, सांख्यिकी अधिकारी यांचे मार्गदर्शनाखाली श्री गणेश चिंचकर, संशोधन सहायक, श्री. भूषण गंगधर, संशोधन सहायक व श्री. ब्रम्हानंद देशमुख, प्रकल्प समन्वयक यांनी पूर्ण केलेले आहे. मूल्यमापन अहवाल लेखनाचे काम श्री. ब्रम्हानंद देशमुख, प्रकल्प समन्वयक यांनी पूर्ण केले आहे.

सदर मूल्यमापन पाहणी अहवालाचा प्रशिक्षण विभाग, आ.सं.प्र.सं. पुणे व आदिवासी विकास विभागाचे सर्व वसतिगृह यांच्यासाठी पुढील काळात नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रम (प्रेरणा क्लब) राबविण्यासंबंधी मदत होईल अशी अपेक्षा आहे.

दिनांक : 04/09/2020

ठिकाण : पुणे

(पवनीत कौर, भा.प्र.से.)
आयुक्त
आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था,
महाराष्ट्र राज्य, पुणे – ०१

अनुक्रमणिका

अ.क्र.	प्रकरण	विषय	पान क्र.
१.		प्रस्तावना	१
२.		अनुक्रणिका	२
३.		तक्त्यांची यादी	३ - ४
४.		आकृत्यांची यादी	४
५.	प्रकरण पहिले	**प्रकल्पाची माहिती**	५ - ७
		प्रस्तावना	५
		नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमाची उद्दिष्टे	५ - ६
		प्रशिक्षण कार्यक्रमाचा कालावधी	६
		प्रशिक्षणाचा संक्षिप्त आढावा	७
६.	प्रकरण दुसरे	**मूल्यमापनाची कार्यपद्धती**	**८ - १०**
		मूल्यमापनाचे उद्दिष्ट्ये	८
		कार्यपध्दती	८ - १०
७.	प्रकरण तिसरे	**माहितीचे विश्लेषण**	**११ - ४५**
		वसतिगृह गृहपाल यांच्यामार्फत घेण्यात आलेल्या माहितीचे विश्लेषण	११ - २२
		विद्यार्थ्यांमार्फत घेण्यात आलेल्या माहितीचे विश्लेषण	२३ - ४५
८.	प्रकरण चौथे	**निष्कर्ष व शिफारसी**	**४६ - ४९**
		निष्कर्ष	४६ - ४८
		शिफारसी	४८ - ४९
९.	छायाचित्रे	**प्रशिक्षणाची छायाचित्रे**	**५० - ५२**
१०.	प्रश्नावली	**प्रश्नावली**	**५३ - ६०**
		वसतिगृह गृहपाल यांच्यासाठीची प्रश्नावली	५३ - ५५
		विद्यार्थ्यांसाठीची प्रश्नावली	५६ - ६०

तक्त्यांची यादी

अ.क्र.	विषय	पान क्र.
१.	वसतिगृह निहाय निवडलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या	९
२.	एकूण वसतिगृह व त्यामधील विद्यार्थी क्षमता आणि सद्यस्थितीत पटावरील विद्यार्थी संख्या	११
३.	वसतिगृह निहाय नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमाची पूर्ण केलेले टप्पे	१२
४.	नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामध्ये सर्व विद्यार्थ्यांच्या सहभागाविषयीचे गृहपालांची मते	१३
५.	सर्व विद्यार्थी नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामध्ये सहभागी न होण्याची गृहपालांनी सांगितलेली कारणे	१४
६.	नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामध्ये सहभागी विद्यार्थी (प्रेरणा क्लब)	१५
७.	नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामुळे विद्यार्थ्यांच्या नेतृत्व कौशल्य गुणांमध्ये झालेल्या सकारात्मक बदलाविषयी गृहपालांची मते	१९
८.	नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामुळे विद्यार्थ्यांच्या नेतृत्व कौशल्य गुणामध्ये झालेले सकारात्मक बाबी विषयीची माहिती	१९
९.	नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामुळे गृहपाल व विद्यार्थ्यांमध्ये असलेल्या संबंधात सकारात्मक बदल विषयी गृहपालांची मते	२०
१०.	नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामुळे विद्यार्थ्यांमध्ये चांगले बदल होण्यासंबंधीचे गृहपालांची मते	२१
११.	नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रम वसतिगृहात पुढील काळात राबविण्यासंबंधी गृहपालांची मते	२१
१२.	निवडलेल्या विद्यार्थ्यांची जमात निहाय संख्या	२३
१३.	नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमासाठी वापरण्यात आलेली पध्दती	२४
१४.	नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामार्फत घेण्यात आलेल्या प्रक्षेत्र भेटी	२५
१५.	प्रक्षेत्र भेटीचा करिअर च्या दृष्टीकोनातून फायद्याविषयी विद्यार्थ्यांची मते	२५
१६.	प्रक्षेत्र भेटीचे नियोजन करण्याबाबत विद्यार्थ्यांची मते	२६
१७.	नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामुळे विद्यार्थ्यांच्या वैयक्तिक आयुष्यात शालेय शिक्षण घेतांना झालेला फायदा	२६
१८.	नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामुळे गृहपाल व वसतिगृहातील कर्मचारी यांच्याशी सहसंबंध सुधारण्याविषयी विद्यार्थ्यांची मते	२७
१९.	गृहपाल, प्रकल्प प्रशिक्षक व सहाय्यक यांनी घेतलेल्या गुंफण बैठकीच्या उपयुक्तेबाबत विद्यार्थ्यांची मते	२८
२०.	गुंफण बैठकी विषयीचे विद्यार्थ्यांची मते	२९
२१.	लिंगभाव समानता विषयी विद्यार्थ्यांची मते	२९
२२.	नेतृत्व संकल्पनेविषयीचे विद्यार्थ्यांची मते	३०
२३.	अनियमित मासिक पाळी येण्याची विद्यार्थीनींनी सांगितलेली कारणे	३१

अ.क्र.	विषय	पान क्र.
२४.	मासिक पाळीतील रक्तस्राव अधिक होण्यासंबधीचे विद्यार्थीनींचे मते	३२
२५.	वजन वाढण्याची विद्यार्थ्यांनी सांगितलेली कारणे	३२
२६.	मानसिक आजार वाढण्याची विद्यार्थ्यांनी सांगितलेली कारणे	३३
२७.	व्यसनाधीनता संकल्पनेविषयी विद्यार्थ्यांनी सांगितलेली मते	३४
२८.	गृहपाल आणि विद्यार्थी यांचे सहसंबंधाविषयी विद्यार्थ्यांनी सांगितलेली मते	३५
२९.	नेतृत्व कौशल्य विकासाच्या दृष्टीने नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामार्फत व्यक्तिगत विकासासाठी जास्तीत जास्त माहिती प्राप्त झाल्याविषयी विद्यार्थ्यांची मते	३६
३०.	नेतृत्व संवर्धन कौशल्य प्रशिक्षण कार्यक्रम फायदेशीर असण्याबाबतचे विद्यार्थ्यांनी सांगितलेली मते	३६
३१.	प्रकल्प प्रशिक्षक व प्रकल्प सहाय्यक यांचेकडून या प्रकल्पाशिवाय मिळालेल्या माहिती/मदत विषयी विद्यार्थ्यांनी सांगितलेली मते	३७
३२.	नेतृत्व संवर्धन कौशल्य उपक्रमातून प्रत्यक्ष प्रेरित होऊन वेगळे उपक्रम आपल्या वसतिगृहात या माध्यमातून राबविण्यात जाण्याविषयी विद्यार्थ्यांनी सांगितलेली मते	३८
३३.	नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमाची विद्यार्थ्यांनी सांगितलेली उद्दिष्ट्ये	३९
३४.	नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामार्फत घेण्यात आलेल्या सत्रांचे विषय	४० - ४१
३५.	स्वप्नातील वसतिगृह कसे असावे या संदर्भातील विद्यार्थ्यांची मते	४३ - ४४
३६.	नेतृत्व संवर्धन कौशल्य उपक्रमातून प्रत्येक्ष प्रेरित होऊन वसतिगृहामध्ये राबविण्यात येणारे उपक्रम	४५

आकृत्यांची यादी

अ.क्र.	विषय	पान क्र.
१.	सर्व विद्यार्थी नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामध्ये सहभागी न होण्याची गृहपालांनी सांगितलेली कारणे	१४
२.	गृहपालांच्या मते नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामुळे विद्यार्थ्यांच्या वागणुकीत जाणवलेल्या फरकाविषयीचे मते	१८
३.	नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमासाठी वापरण्यात आलेली पध्दती	२४
४.	मानसिक आजार वाढण्याची कारणे	३३

प्रकरण पहिले

प्रकल्पाची माहिती

प्रस्तावना :

किशोरवय हे मुख्यतः मानसिक-सामाजिक परिपक्वतेचा काळ आहे. पौगंडावस्था आणि किशोरवय हे दोन्ही कालखंड काही काळ एकमेकांबरोबर समांतर जात असले तरी किशोरवयाचा वैशिष्ट्यपूर्ण कालखंड जास्त पसरट आहे. त्याची व्याप्ती शारीरिक-बौद्धिक-मानसिक-सामाजिक अशी सर्वसमावेशक आहे. त्यातील शारीरिक-बौद्धिक-सामाजिक परिपक्वतेची प्रक्रिया पुढे तारुण्यात व प्रौढावस्थेतही चालू राहते. या सर्व प्रक्रिया थोड्या पुढे मागे सुरु होतात व संपतात. सर्वसामान्यपणे वयाच्या दहाव्या वर्षापासून सोळा ते वीस वर्षापर्यंतच्या कालखंडाला किशोरावस्था मानण्यात येते. मुलाची सामाजिक-आर्थिक-कौटुंबिक परिस्थिती, पोषण, भोवतालचे वातावरण, त्या ठिकाणची प्राकृतिक-सामाजिक-संस्कृतीक वैशिष्टे इ. वर अवलंबून असतो. या काळात मुलामुलींना शारीरिक, मानसिक आणि भावनिक बदलांना सामोरे जावे लागते. हे बदल समजून घेण्यासाठी आणि त्यांचे नियमन करण्यासाठीअशा काळातील मुलामुलींना शालेय अभ्यासाव्यतिरिक्त इतर जीवन कौशल्य शिक्षणाचीही आवश्यकता असते.

आदिवासी विकास विभागामार्फत चालविण्यात येणाऱ्या आश्रमशाळा आणि वसतिगृह यामधील विद्यार्थ्यांना स्वतःचे समायोजन करण्यास समर्थ बनवण्यासाठी त्यांची कौशल्ये वाढवण्याची विशेष गरज आहे. या गरजेच्या अनुषंगाने आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे येथील प्रशिक्षण विभागामार्फत सन २०१९-२० या कालावधीसाठी आदिवासी वसतिगृहातील विद्यार्थ्यांसाठी नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रम (प्रेरणा क्लब) सुरु करण्यात आला.

नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमाची उद्दिष्टे:

- युवतींना स्वतःच्या कौशल्यांची जाणीव होणे.
- स्वतःच्या सुरक्षिततेविषयी माहिती आणि विचार जागृत होणे.
- नियोजन कौशल्ये आणि विवेकी निर्णयप्रक्रिया समजणे.
- वसतिगृहातील सकारात्मक व्यवस्थापनाचे नियोजन करणे.
- गृहपालांना विद्यार्थांसोबत व्यवस्थापनाच्या नियोजनात सहभागी करून घेणे.

- रोजच्या जीवनात उपयोगी पडणाऱ्या संस्थांचा परिचय करून घेणे.
- साक्षरता- माध्यम, आर्थिक नियोजन, व्यावहारिक आणि व्यावसायिक कौशल्ये इ. ची माहिती करून घेणे.
- 'पारस' (Passion Aimed Road map And Secrets) शोधणे.

प्रशिक्षण कार्यक्रमाचा कालावधी:

नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रम (प्रेरणा क्लब) हा एकूण पाच महिन्यांसाठी आखण्यात आला असून त्याचे एकूण ४ टप्पे करणात आले.

अ.क्र.	टप्पे	कार्यपध्दती
१.	पहिला टप्पा	पहिल्या टप्प्यामध्ये पहिल्या महिन्यात सर्व सहभागी विद्यार्थ्यांसाठी प्रशिक्षण कार्यक्रम राबविणे.
२.	दुसरा टप्पा	दुसऱ्या टप्प्यात दुसऱ्या महिन्यात प्रत्येक आठवड्यात विद्यार्थ्यांना विविध उपक्रम करण्यास सांगणे व त्याचा आढावा घेणे.
३.	तिसरा टप्पा	तिसरा टप्पा हा तिसरा व चौथ्या महिन्याचा असेल. यामध्ये महिन्यातील पहिल्या व तिसऱ्या रविवारी क्षेत्रभेट देणे व आठवड्यातील उपक्रमांचा आढावा घेणे.
४.	चौथा टप्पा	चौथा टप्पा पाचव्या महिन्यात असेल. यामध्ये पहिल्या आठवड्यात एक दिवसीय कार्यशाळेचे आयोजन करणे.

वरील एकूण टप्प्यापैकी सर्व वसतिगृहांमध्ये पहिला टप्पा पूर्ण झाला आहे व काही ठिकाणी दुसरा टप्पा चालू आहे.

सदर प्रशिक्षण कार्यक्रमासाठी एकूण ०८ वसतिगृहांसाठी आ.सं.प्र.सं., पुणे मार्फत प्रशिक्षकांची मुलाखतीव्दारे निवड करण्यात आली. निवड झालेल्या प्रशिक्षकांना आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे येथे वसतिगृहात घ्यावयाच्या उपक्रमांबाबत प्रशिक्षण देण्यात आले.

प्रशिक्षणाची कार्यपध्दती :

नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रम				
टप्पा	**महिना १ (पहिला टप्पा)**	**महिना २ (दुसरा टप्पा)**	**महिना ३, ४ (तिसरा टप्पा)**	**महिना ५ (चौथा टप्पा)**
कालावधी	सलग पाच दिवस (एकूण २५ तास) (१६ सत्रे)	प्रत्येक रविवारी एकदीड तास असे एकूण चार रविवार— (एकूण ४६ तास/ ४ सत्रे)	दर महिन्याच्या पहिल्या रविवारी ४३तास आणि तिसऱ्या रविवारी ४३तास असे एकूण दोन महिने — (एकूण १६१२ तास - ८ सत्रे)	एक दिवसीय आढावा कार्यशाळा (एकूण ६ तास - ४ सत्रे)
प्रशिक्षणार्थी सूचना	सर्व विद्यार्थिनी • एकाच वेळी सर्व विद्यार्थिनींचा गट किंवा वेगवेगळ्या वर्गात किंवा शक्य असल्यास दिवसाला दोन गट किंवा दर आठवड्याला एक गट याप्रमाणे सत्र प्रशिक्षण घेतील.	सर्व प्रेरिका • दर आठवडयाला एका तासात कोणता आढावा घ्यायचा आणि पुढील मार्गदर्शन करण्यासाठी परिपूर्ण नियोजन आराखडा करणे गरजेचे आहे.	सर्व प्रेरिका • दर महिन्याला एका तासात कोणता आढावा घ्यायचा आणि पुढील मार्गदर्शन करण्यासाठी परिपूर्ण नियोजन आराखडा करणे गरजेचे आहे.	सर्व विद्यार्थिनी • एका वेळी सर्व विद्यार्थिनी बसू शकतील अशा जागेचे नियोजन करावे लागेल. गटकाम करण्यासाठी जास्त प्रशिक्षकांची गरज पडेल.
प्रशिक्षणार्थीची संख्या	प्रती गट ४० विद्यार्थिनी	प्रती गट - अंदाजे १६ ते २० असे ०२ गट	प्रती गट - अंदाजे १६ ते २० असे ०२ गट	वसतिगृहनिहाय संख्या
साध्य	• स्व जाणीव, आरोग्य, नातेसंबंध, विवेकी निर्णय प्रक्रिया, • रचनात्मक शिस्त या मुद्द्यांवर माहिती, • अनुभूती आणि कृतीनिश्चय ठरतील. • निरीक्षण आणि नोंदींचे नियोजन होईल.	• आढावा • नियोजन • विषय- मागील महिन्यात मागे राहिलेला मुद्दा • बँक, पोस्ट ऑफिस,रेल्वे स्टेशन, आरोग्य केंद्र अशा ठिकाणी भेटी, • निरीक्षणे • नोंदी	• आढावा • नियोजन • विषय- माध्यमं (जाहिरात, मोबाईल, चित्रपट, इन्टरनेट) • माहिती, ताकद आणि मर्यादा यावर माहिती घेणे • रचनात्मक प्रयोग • गटवार व्यवसाय करण्याचे नियोजन • आठवडाभर प्रत्येक गटाचा व्यवसाय चालवणे.	पारस(Passion Aimed Roadmap And Secrets) शोध प्रक्रिया कार्यशाळा

प्रकरण दुसरे
मूल्यमापनाची कार्यपध्दती

मूल्यमापनाचे उद्दिष्ट्ये व कार्यपध्दती :

- **उद्दिष्ट्ये :**

  १) नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामुळे विद्यार्थ्यांमध्ये झालेल्या सकारात्मक बदलांचा अभ्यास करणे.

  २) नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रम वसतिगृहा मधील विद्यार्थ्यांसाठी परिणामकारक आहे की नाही याचा शोध घेणे.

  ३) नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रम वसतिगृहांमध्ये राबवावा की नाही यासंबंधीची गरज शोधणे.

  ४) नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामध्ये असलेल्या त्रुटींचा शोध घेऊन त्यासंबंधी उपाययोजना सुचविणे.

- **कार्यपध्दती :**

  अ) नमुना निवड :

नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रम हा आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे यांच्या प्रशिक्षण विभागांतर्गत अपर आयुक्त कार्यालय, ठाणे यांचे अंतर्गत असलेल्या एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प, घोडेगाव व राजूर यांच्या कार्यक्षेत्रातील एकूण ८ वसतिगृहामध्ये सुरु करण्यात आला. सदर प्रशिक्षण कार्यक्रमाच्या मूल्यमापनासाठी सर्व वसतिगृहाची निवड करण्यात आली आहे. निवडलेल्या सर्व वसतिगृह गृहपाल यांची मुलाखत घेऊन प्रश्नावली मार्फत प्राथमिक माहिती मिळविण्यात आली आहे.

नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमाला सुरुवात झाली त्यावेळी गृहपाल यांच्या मार्फत घेतलेल्या प्राथमिक माहितीच्या आधारे सहभागी विद्यार्थी संख्या ५११ इतकी होती व शेवट पर्यंत ही संख्या ४७० इतकी राहिली. त्यामुळे मूल्यमापनासाठी नमुना निवड ही प्रशिक्षणासाठी शेवट पर्यंत उपस्थित राहिलेल्या एकूण संख्येच्या प्रति वसतिगृह २० % विद्यार्थ्यांची (अपवाद – आकाशवाणी हडपसर, पुणे येथील वसतिगृहामध्ये शेवट पर्यंतचा सहभाग कमी असल्याने तेथिल ५०% नमुना निवड केली आहे) साध्या यादृच्छिक पध्दतीने

निवड करण्यात आली आहे. निवड केलेल्या विद्यार्थ्यांकडून प्रश्नावली मार्फत प्राथमिक माहिती संकलित केली.

आ) वसतिगृह निहाय निवडलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या पुढील प्रमाणे :

तक्ता क्र. ०१

अ. क्र.	**वसतिगृह**	**प्रशिक्षणास सहभागी झालेले विद्यार्थी**	**नमुना निवड**	**नमुना निवडीची टक्केवारी**
१.	आदिवासी मुलांचे शासकीय वसतिगृह, अहमदनगर	२२	५	२० %
२.	आदिवासी मुलींचे शासकीय वसतिगृह, अहमदनगर	७१	१५	२० %
३.	आदिवासी मुलींचे शासकीय वसतिगृह मंचर, ता.आंबेगाव, जि.पुणे	९५	१९	२० %
४.	आदिवासी मुलींचे शासकीय वसतिगृह, सोमवार पेठ, पुणे	५२	११	२० %
५.	आदिवासी मुलींचे शासकीय वसतिगृह अमनोरा पार्क,हडपसर, पुणे	६०	१२	२० %
६.	आदिवासी मुलींचे शासकीय वसतिगृह घोडेगाव, ता.आंबेगाव जि पुणे	६२	१३	२० %
७.	आदिवासी मुलींचे शासकीय वसतिगृह आकाशवाणी, हडपसर, पुणे	१२	६	५० %*
८.	आदिवासी मुलींचे शासकीय वसतिगृह भोसरी, चिंचवड, पुणे	९६	२०	२० %
एकूण		**४७०**	**१०१**	

* टीप – अपवादात्मक बाब आकाशवाणी हडपसर, पुणे येथील वसतिगृहामधील विद्यार्थिनींचा सदर प्रशिक्षणासाठी शेवट पर्यंतचा सहभाग कमी असल्याने तेथिल ५०% नमुना निवड करण्यात आली आहे.

इ) सर्वेक्षणाची कार्यपद्धती :

सदर प्रशिक्षण कार्यक्रमाच्या मुल्यामापनासाठी निवडलेल्या वसतिगृह गृहपाल व प्रशिक्षण घेतलेले विद्यार्थी यांच्याकडून प्रश्नावली मार्फत प्राथमिक माहिती घेण्यात आली आहे. कोविड - १९ च्या प्रादुर्भावामुळे माहिती ही Google Forms व्दारे घेण्यात आली आहे. Google Forms ची लिंक ज्या विद्यार्थ्यांकडे स्मार्ट फोन आहेत त्यांना त्यांच्या वैयक्तिक नंबर वर पाठविण्यात आली व ज्या विद्यार्थ्यांकडे स्मार्ट फोन नाहीत त्यांच्याशी दूरध्वनीव्दारे माहिती संकलित करण्यात आली.

ई) मूल्यमापनाचे टप्पे :

खालील तक्त्यामध्ये नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रम या प्रकल्पाच्या मूल्यमापनासाठी करण्यात आलेल्या कार्याचे टप्पा व कालावधी निहाय वर्गीकरण दिले आहे.

अ.क्र.	**टप्पा**	**कालावधी**	**केलेली कामे**
१.	पहिला टप्पा	एकूण १५ दिवस	१) सदर प्रशिक्षण कार्यक्रमा संबंधीची माहिती प्रशिक्षण विभाग यांचेकडून मिळविली. याबाबतच्या सर्व संकल्पना समजून घेतल्या. २) मूल्यमापनासाठी प्राथमिक माहिती संकलित करण्यासाठी विद्यार्थी व गृहपाल यांचेसाठी प्रश्नावली तयार करण्यात आली. ३) प्राथमिक माहिती मिळविण्यासाठी तयार केलेल्या सर्व प्रश्नावलींचे Google Forms तयार करण्यात आले.
२.	दुसरा टप्पा	एकूण २० दिवस	१) प्राथमिक माहिती मिळविण्यासाठी सदर प्रशिक्षण कार्यक्रम राबवित असलेल्या वसतिगृह गृहपाल यांच्याकडून Google Form मार्फत माहिती संकलित केली. २) प्राथमिक माहिती मिळविण्यासाठी सदर प्रशिक्षण प्रकल्प राबवित असलेल्या वसतिगृहामधील मूल्यमापनासाठी निवड करण्यात आलेल्या विद्यार्थ्यांकडून Google Form व दूरध्वनीव्दारे प्राथमिक माहितीचे संकलन केले.
३.	तिसरा टप्पा	एकूण १० दिवस	Google Forms व दूरध्वनीव्दारे घेण्यात आलेल्या माहितीचे तक्तीकरण, पृथ:कारण व विश्लेषण केले.
४.	चौथा टप्पा	एकूण १५ दिवस	संकलित माहितीच्या आधारे अहवाल लेखनाचे काम पूर्ण करण्यात आले.

प्रकरण तिसरे

माहितीचे विश्लेषण

अ) वसतिगृह गृहपाल यांच्यामार्फत घेण्यात आलेल्या माहितीचे विश्लेषण :

नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमाच्या मूल्यमापनासाठी एकूण ०८ वसतिगृह गृहपाल यांच्या कडून प्रश्नावली मार्फत प्राथमिक माहिती घेण्यात आली आहे. वसतिगृह गृहपालांना देण्यात आलेल्या प्रश्नावलीत काही बहुपर्यायी प्रश्नांच्या उत्तरांपैकी केवळ एक पर्याय निवडण्याचे बंधन टाकण्यात आले नाही. त्यानुसार प्राप्त माहितीचे विश्लेषण करण्यात आले आहे. प्राथमिक माहितीचे विश्लेषण पुढीलप्रमाणे.

१) एकूण वसतिगृह व त्यामधील विद्यार्थी क्षमता आणि सद्यस्थितीत पटावरील विद्यार्थी संख्या:

तक्ता क्र. ०२

अ.क्र.	वसतिगृह	प्रकल्प कार्यालय	विद्यार्थी क्षमता	पटावरील विद्यार्थी संख्या
१.	आदिवासी मुलांचे शासकीय वसतिगृह, अहमदनगर	एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प राजूर ,	२५०	६०
२.	आदिवासी मुलींचे शासकीय वसतिगृह अहमदनगर		१२५	८०
३.	आदिवासी मुलींचे शासकीय वसतिगृह मंचर , ता .आंबेगाव, जि.पुणे	एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प घोडेगाव ,	१२५	१२५
४.	आदिवासी मुलींचे शासकीय वसतिगृह, सोमवार पेठ, पुणे		७५	७५
५.	आदिवासी मुलींचे शासकीय वसतिगृह अमनोरा पार्क,हडपसर, पुणे		१००	६०
६.	आदिवासी मुलींचे शासकीय वसतिगृह घोडेगाव, ता.आंबेगाव जि पुणे		७५	८५
७.	आदिवासी मुलींचे शासकीय वसतिगृह आकाशवाणी, हडपसर, पुणे		१००	१००
८.	आदिवासी मुलींचे शासकीय वसतिगृह भोसरी, चिंचवड, पुणे		१६०	१६०
एकूण			**१०१०**	**७४५**

स्त्रोत – प्राथमिक माहितीच्या आधारे

वरील तक्त्याचे अवलोकन केले असता असे दिसून येते कि, नेतृत्व कौशल्य प्रशिक्षण कार्यक्रमासाठी एकूण ०८ वसतिगृहाची निवड करण्यात आली होती. निवडलेल्या एकूण वसतिगृहापैकी ०२ वसतिगृहे ही एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प, राजूर व ०६ वसतिगृहे ही एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प, घोडेगाव यांच्या कार्यक्षेत्रातील घेण्यात आली होती.

एकूण वसतिगृहांपैकी ०४ वसतिगृहांमध्ये (मंचर, सोमवार पेठ, आकाशवाणी हडपसर व भोसरी) त्यांच्या क्षमतेप्रमाणे विद्यार्थ्यांचा प्रवेश झालेला दिसतो. तर आदिवासी मुलींचे शासकीय वसतिगृह घोडेगाव, ता. आंबेगाव जि. पुणे या एका वसतिगृहामध्ये त्याच्या क्षमतेपेक्षा जास्त विद्यार्थ्यांचा प्रवेश झालेला दिसतो. एकूण वसतिगृहांपैकी ०३ वसतिगृहांमध्ये (अहमदनगर मुलांचे वसतिगृह, अहमदनगर मुलींचे वसतिगृह व अमनोरा पार्क, हडपसर येथील मुलींचे वसतिगृह) त्यांच्या क्षमतेपेक्षा कमी विद्यार्थ्यांचे प्रवेश झालेले दिसतात.

२) वसतिगृह निहाय नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमाची पूर्ण केलेले टप्पे :

तक्ता क्र. ०३

अ.क्र.	वसतिगृह	प्रशिक्षणाचे पूर्ण केलेले टप्पे
१.	आदिवासी मुलांचे शासकीय वसतिगृह, अहमदनगर	पहिला टप्पा
२.	आदिवासी मुलींचे शासकीय वसतिगृह, अहमदनगर	दुसरा टप्पा
३.	आदिवासी मुलींचे शासकीय वसतिगृह मंचर, ता.आंबेगाव, जि.पुणे	दुसरा टप्पा
४.	आदिवासी मुलींचे शासकीय वसतिगृह, सोमवार पेठ, पुणे	पहिला टप्पा
५.	आदिवासी मुलींचे शासकीय वसतिगृह अमनोरा पार्क,हडपसर, पुणे	पहिला टप्पा
६.	आदिवासी मुलींचे शासकीय वसतिगृह घोडेगाव, ता. आंबेगाव, जि. पुणे	दुसरा टप्पा (फक्त एक प्रक्षेत्र भेट झाली)
७.	आदिवासी मुलींचे शासकीय वसतिगृह आकाशवाणी, हडपसर, पुणे	पहिला टप्पा
८.	आदिवासी मुलींचे शासकीय वसतिगृह भोसरी, चिंचवड, पुणे	दुसरा टप्पा

स्त्रोत – प्राथमिक माहितीच्या आधारे

नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमाचे एकूण चार टप्पे ठरविण्यात आलेले होते. वरील तक्त्यामध्ये वसतिगृह गृहपाल यांनी सांगितलेल्या माहितीच्या आधारे वसतिगृह निहाय पूर्ण केलेले प्रशिक्षणाचे टप्प्यांची

माहिती दिली आहे. एकूण ०८ वसतिगृहांपैकी ०४ वसतिगृहामध्ये (१.आदिवासी मुलांचे शासकीय वसतिगृह अहमदनगर, २.आदिवासी मुलींचे शासकीय वसतिगृह सोमवार पेठ, ३. आदिवासी मुलींचे शासकीय वसतिगृह अमनोरा पार्क, हडपसर,पुणे, ४. आदिवासी मुलींचे शासकीय वसतिगृह आकाशवाणी, हडपसर, पुणे) प्रशिक्षणाचा पहिला टप्पा पूर्ण केलेला आहे.

एकूण ०८ वसतिगृहांपैकी ०४ वसतिगृहामध्ये (१.आदिवासी मुलींचे शासकीय वसतिगृह, अहमदनगर, २.आदिवासी मुलींचे शासकीय वसतिगृह मंचर, ता. आंबेगाव जि. पुणे, ३.आदिवासी मुलींचे शासकीय वसतिगृह घोडेगाव, ता.आंबेगाव जि. पुणे, ४.आदिवासी मुलींचे शासकीय वसतिगृह भोसरी चिंचवड, पुणे.) प्रशिक्षणाचा दुसरा टप्पा पूर्ण केला आहे. आदिवासी मुलींचे शासकीय वसतिगृह घोडेगाव, ता.आंबेगाव जि. पुणे या वसतिगृहामध्ये दुसऱ्या टप्प्यातील फक्त एक प्रक्षेत्र भेट झालेली आहे.

३) नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामध्ये सर्व विद्यार्थ्यांच्या सहभागाविषयीचे गृहपालांची मते:

तक्ता क्र. ०४

अ.क्र.	**वसतिगृहातील सर्व विद्यार्थी नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामध्ये सहभागी झाले होते का ?**	**एकूण गृहपाल**	**टक्केवारी**
१.	होय	०२	२५.०० %
२.	नाही	०६	७५.०० %
	एकूण	**०८**	**१००.०० %**

स्रोत – प्राथमिक माहितीच्या आधारे

वरील तक्त्यामध्ये नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामध्ये सर्व विद्यार्थ्यांच्या सहभागाविषयीचे गृहपालांनी सांगितलेली माहिती दर्शविली आहे. तक्त्यामधील माहितीच्या आधारे असे निदर्शनास येते - नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामध्ये सर्व विद्यार्थ्यांच्या सहभागाबद्दल एकूण ०८ गृहपालांपैकी फक्त ०२ (२५.०० % गृहपालांच्या मते सर्व विद्यार्थी सदर प्रशिक्षण कार्यक्रमासाठी सहभागी झाले. व ०६ (७५.०० %) गृहपालांच्या मते सर्व विद्यार्थ्यांनी सहभागी झाले नाही.

४) सर्व विद्यार्थी नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामध्ये सहभागी न होण्याची गृहपालांनी सांगितलेली कारणे :

तक्ता क्र. ०५

अ.क्र.	प्रशिक्षण कार्यक्रमामध्ये सहभागी न होण्याची कारणे	एकूण गृहपाल	टक्केवारी
१.	दैनंदिन महाविद्यालयीन सत्रांमध्ये व्यस्त	०७	८७.५० %
२.	सहभागी होण्यास इच्छुक नाही	०२	२५.०० %
३.	स्पर्धा परीक्षा संबंधीच्या वर्गांमध्ये व्यस्त	०२	२५.०० %
एकूण		**०८**	**१००.०० %**

स्रोत – प्राथमिक माहितीच्या आधारे

आकृती क्र. ०१

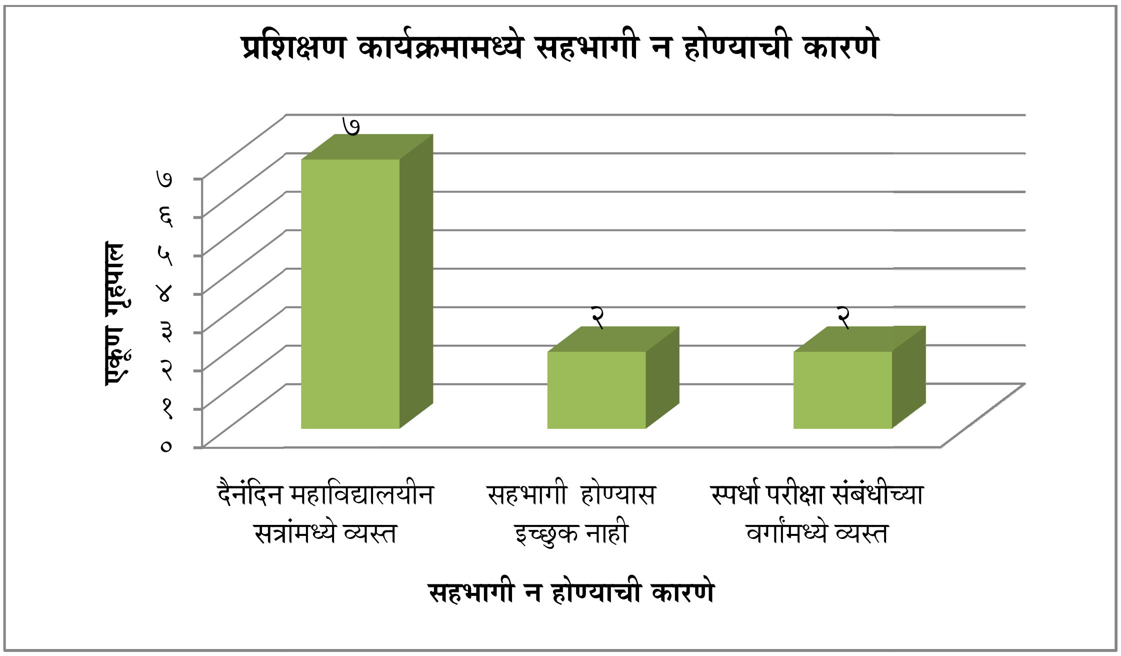

स्रोत – प्राथमिक माहितीच्या आधारे

वरील तक्त्या/आकृतीमध्ये सर्व विद्यार्थी प्रशिक्षण कार्यक्रमामध्ये सहभागी न होण्याच्या कारणासंबंधीची माहिती दर्शविली आहे. तक्त्या/आकृतीमधील माहितीचे अवलोकन केले असता एकूण ८ गृहपालांपैकी ०७ (८७.५०%) गृहपाल असे सांगतात की विद्यार्थी त्यांच्या दैनंदिन महाविद्यालयीन सत्रांमध्ये व्यस्त असतात, ०२ (२५.० %) गृहपालांच्या मते काही विद्यार्थी सहभागी होण्यास इच्छुक नसतात व ०२ (२५.० %) गृहपालांच्या मते विद्यार्थी स्पर्धा परीक्षा संबंधीच्या वर्गांमध्ये व्यस्त असतात. या मुख्य कारणांमुळे सर्व विद्यार्थी नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमाला सहभागी न झाल्याचे निदर्शनास आले.

५) नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामध्ये सहभागी विद्यार्थी (प्रेरणा क्लब):

तक्ता क्र. ०६

अ. क्र.	वसतिगृह	पटावरील विद्यार्थी संख्या	प्रशिक्षणाच्या सुरुवातीला सहभागी झालेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या	प्रशिक्षणाच्या शेवटपर्यंत सहभागी झालेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या	पटावरील विद्यार्थ्यांपैकी प्रशिक्षणाच्या सुरुवातीला सहभागी विद्यार्थ्यांची टक्केवारी	पटावरील विद्यार्थ्यांपैकी प्रशिक्षणाच्या शेवटपर्यंत सहभागी विद्यार्थ्यांची टक्केवारी	प्रशिक्षणासाठी सुरुवातीपासून ते शेवट पर्यंत सहभागी असलेल्या विद्यार्थ्यांची टक्केवारी
१.	आदिवासी मुलांचे शासकीय वसतिगृह, अहमदनगर	६०	३०	२२	५०.०० %	३६.६६ %	७३.३३ %
२.	आदिवासी मुलींचे शासकीय वसतिगृह अहमदनगर	८०	८०	७१	१००.०० %	८८.७५ %	८८.७५ %
३.	आदिवासी मुलींचे शासकीय वसतिगृह मंचर, ता .आंबेगाव, जि.पुणे	१२५	१०९	९५	८७.२० %	७६.०० %	८७.१५ %
४.	आदिवासी मुलींचे शासकीय वसतिगृह, सोमवार पेठ, पुणे	७५	३०	५२	४०.०० %	६९.३३ %	१७३.३३ %
५.	आदिवासी मुलींचे शासकीय वसतिगृह अमनोरा पार्क,हडपसर, पुणे	६०	६०	६०	१००.०० %	१००.०० %	१००.०० %
६.	आदिवासी मुलींचे शासकीय वसतिगृह घोडेगाव, ता.आंबेगाव जि. पुणे	८५	६२	६२	७२.९४ %	७२.९४ %	१००.०० %
७.	आदिवासी मुलींचे शासकीय वसतिगृह आकाशवाणी, हडपसर, पुणे	१००	३४	१२	३४.०० %	१२.०० %	३५.२९ %
८.	आदिवासी मुलींचे शासकीय वसतिगृह भोसरी, चिंचवड, पुणे	१६०	१०६	९६	६६.२५ %	६०.०० %	९०.५६ %
एकूण		**७४५**	**५११**	**४७०**	**६८.५९ %**	**६३.०८ %**	**९१.९७ %**

स्त्रोत – प्राथमिक माहितीच्या आधारे

वरील तक्त्याचे अवलोकन केले असता असे दिसून येते - एकूण ८ वसतिगृहामध्ये पटावरील विद्यार्थी संख्या ७४५ इतकी आहे. सदर प्रशिक्षण कार्यक्रमासाठी वसतिगृहामधून पटावरील एकूण ७४५ विद्यार्थ्यांपैकी प्रशिक्षणाच्या सुरुवातीला ५११ (६८.५९%) इतके विद्यार्थी सहभागी झाले होते. पटावरील एकूण ७४५ विद्यार्थ्यांपैकी प्रशिक्षणाच्या शेवटपर्यंत एकूण ४७० (६३.०८%) इतके विद्यार्थी सहभागी झाले. परंतु सुरुवातीला सहभागी झालेल्या एकूण ५११ विद्यार्थ्यांपैकी शेवटपर्यंत एकूण ४७० (९१.९७%) विद्यार्थ्यांनी या प्रशिक्षण कार्यक्रमाचा लाभ घेतला.

वसतिगृह निहाय माहिती विश्लेषणावरून निदर्शनास येते —

१) अहमदनगर येथील मुलांच्या वसतिगृहामध्ये पटावरील एकूण विद्यार्थी संख्या ६० इतकी आहे. पटावरील एकूण ६० विद्यार्थ्यांपैकी प्रशिक्षणाच्या सुरुवातीला ३० (५०.००%) विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला होता. पटावरील एकूण ६० विद्यार्थ्यांपैकी २२ (३६.६६%) विद्यार्थी प्रशिक्षणाच्या शेवट पर्यंत सहभागी झाले. प्रशिक्षणाच्या सुरुवातीला सहभागी झालेल्या एकूण ३० विद्यार्थ्यांपैकी प्रशिक्षणाच्या शेवट पर्यंत २२ (७३.३३%) विद्यार्थ्यांनी प्रशिक्षणामध्ये सहभाग घेतला.

२) अहमदनगर येथील मुलींच्या वसतिगृहामध्ये पटावरील एकूण विद्यार्थी संख्या ८० इतकी आहे. पटावरील एकूण ८० विद्यार्थीनी पैकी प्रशिक्षणाच्या सुरुवातीला ८० (१००%) विद्यार्थीनी सहभाग घेतला होता. पटावरील एकूण ८० विद्यार्थीनी पैकी ७१ (८८.७५%) विद्यार्थीनी प्रशिक्षणाच्या शेवट पर्यंत सहभागी झाल्या. प्रशिक्षणाच्या सुरुवातीला सहभागी झालेल्या एकूण ८० विद्यार्थीनी पैकी प्रशिक्षणाच्या शेवट पर्यंत ७१ (८८.७५%) विद्यार्थीनी प्रशिक्षणामध्ये सहभाग घेतला.

३) मंचर येथील मुलींच्या वसतिगृहामध्ये पटावरील एकूण विद्यार्थी संख्या १२५ इतकी आहे. पटावरील एकूण १२५ विद्यार्थीनी पैकी प्रशिक्षणाच्या सुरुवातीला १०९ (८७.२०%) विद्यार्थीनी सहभाग घेतला होता. पटावरील एकूण १२५ विद्यार्थीनी पैकी ९५ (७६.००%) विद्यार्थीनी प्रशिक्षणाच्या शेवट पर्यंत सहभागी झाल्या. प्रशिक्षणाच्या सुरुवातीला सहभागी झालेल्या एकूण १०९ विद्यार्थीनी पैकी प्रशिक्षणाच्या शेवट पर्यंत ९५ (८७.१५%) विद्यार्थीनी प्रशिक्षणामध्ये सहभाग घेतला.

४) सोमवार पेठ, पुणे येथील मुलींच्या वसतिगृहामध्ये पटावरील एकूण विद्यार्थी संख्या ७५ इतकी आहे. पटावरील एकूण ७५ विद्यार्थीनी पैकी प्रशिक्षणाच्या सुरुवातीला ३० (४०.००%) विद्यार्थीनी सहभाग घेतला होता. पटावरील एकूण ७५ विद्यार्थीनी पैकी ५२ (६९.३३%) विद्यार्थीनी प्रशिक्षणाच्या शेवट पर्यंत सहभागी झाल्या. प्रशिक्षणाच्या सुरुवातीला सहभागी झालेल्या एकूण ३० विद्यार्थीनी पैकी प्रशिक्षणाच्या शेवट पर्यंत ५२ (१७३.३३%) विद्यार्थीनी प्रशिक्षणामध्ये सहभाग घेतला. म्हणजेच येथे प्रशिक्षणाच्या सुरुवातीला सहभागी झालेल्या विद्यार्थीनी पेक्षा प्रशिक्षणाच्या शेवटपर्यंत २२ (७३.३३%) विद्यार्थ्यींची वाढ झाली आहे असे दिसते.

५) अमनोरा पार्क हडपसर, पुणे येथील मुलींच्या वसतिगृहामध्ये पटावरील एकूण विद्यार्थी संख्या ६० इतकी आहे. पटावरील एकूण ६० विद्यार्थीनी पैकी प्रशिक्षणाच्या सुरुवातीला ६० (१००.००%) विद्यार्थीनी

सहभाग घेतला होता. पटावरील एकूण ६० विद्यार्थींनी पैकी ६० (१००.००%) विद्यार्थींनी प्रशिक्षणाच्या शेवट पर्यंत सहभागी झाल्या. प्रशिक्षणाच्या सुरुवातीला सहभागी झालेल्या एकूण ६० विद्यार्थींनी पैकी प्रशिक्षणाच्या शेवट पर्यंत ६० (१००.००%) विद्यार्थींनी प्रशिक्षणामध्ये सहभाग घेतला. म्हणजेच या वसतिगृहामध्ये सदर प्रशिक्षणाला १००.०० % प्रतिसाद मिळालेला दिसून येतो.

६) घोडेगाव, ता.आंबेगाव जि. पुणे येथील मुलींच्या वसतिगृहामध्ये पटावरील एकूण विद्यार्थी संख्या ८५ इतकी आहे. पटावरील एकूण ८५ विद्यार्थींनी पैकी प्रशिक्षणाच्या सुरुवातीला ६२ (७२.९४%) विद्यार्थींनी सहभाग घेतला होता. पटावरील एकूण ८५ विद्यार्थींनी पैकी ६२ (७२.९४%) विद्यार्थींनी प्रशिक्षणाच्या शेवट पर्यंत सहभागी झाल्या. प्रशिक्षणाच्या सुरुवातीला सहभागी झालेल्या एकूण ६२ विद्यार्थींनी पैकी प्रशिक्षणाच्या शेवट पर्यंत ६२ (१००.००%) विद्यार्थींनी प्रशिक्षणामध्ये सहभाग घेतला. म्हणजेच येथे प्रशिक्षणाच्या सुरुवातीला सहभागी झालेल्या विद्यार्थींनीची संख्या प्रशिक्षणाच्या शेवटपर्यंत कायम राहिलेली दिसून येते.

७) आकाशवाणी हडपसर, पुणे येथील मुलींच्या वसतिगृहामध्ये पटावरील एकूण विद्यार्थी संख्या १०० इतकी आहे. पटावरील एकूण १०० विद्यार्थींनी पैकी प्रशिक्षणाच्या सुरुवातीला ३४ (३४.००%) विद्यार्थींनी सहभाग घेतला होता. पटावरील एकूण १०० विद्यार्थींनी पैकी १२ (१२.००%) विद्यार्थींनी प्रशिक्षणाच्या शेवट पर्यंत सहभागी झाल्या. प्रशिक्षणाच्या सुरुवातीला सहभागी झालेल्या एकूण ३४ विद्यार्थींनी पैकी प्रशिक्षणाच्या शेवट पर्यंत १२ (३५.२९%) विद्यार्थींनी प्रशिक्षणामध्ये सहभाग घेतला. या वसतिगृहामध्ये विद्यार्थींनींचे प्रशिक्षण शेवटपर्यंत पूर्ण करण्याचे प्रमाण सर्वात कमी दिसून येते.

८) भोसरी चिंचवड, पुणे येथील मुलींच्या वसतिगृहामध्ये पटावरील एकूण विद्यार्थी संख्या १६० इतकी आहे. पटावरील एकूण १६० विद्यार्थींनी पैकी प्रशिक्षणाच्या सुरुवातीला १०६ (६६.२५%) विद्यार्थींनी सहभाग घेतला होता. पटावरील एकूण १६० विद्यार्थींनी पैकी ९६ (६०.००%) विद्यार्थींनी प्रशिक्षणाच्या शेवट पर्यंत सहभागी झाल्या. प्रशिक्षणाच्या सुरुवातीला सहभागी झालेल्या एकूण १०६ विद्यार्थींनी पैकी प्रशिक्षणाच्या शेवट पर्यंत ९६ (९०.५६%) विद्यार्थींनी प्रशिक्षणामध्ये सहभाग घेतला. या वसतिगृहामध्ये विद्यार्थींनींचे प्रशिक्षण शेवटपर्यंत प्रशिक्षणात सहभाग घेण्याचे प्रमाण सर्वात जास्त असल्याचे निदर्शनास येते.

६) गृहपालांच्या मते नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामुळे विद्यार्थ्यांच्या वागणुकीत जाणवलेल्या फरकाविषयी गृहपालांची मते :

आकृती क्र. ०२

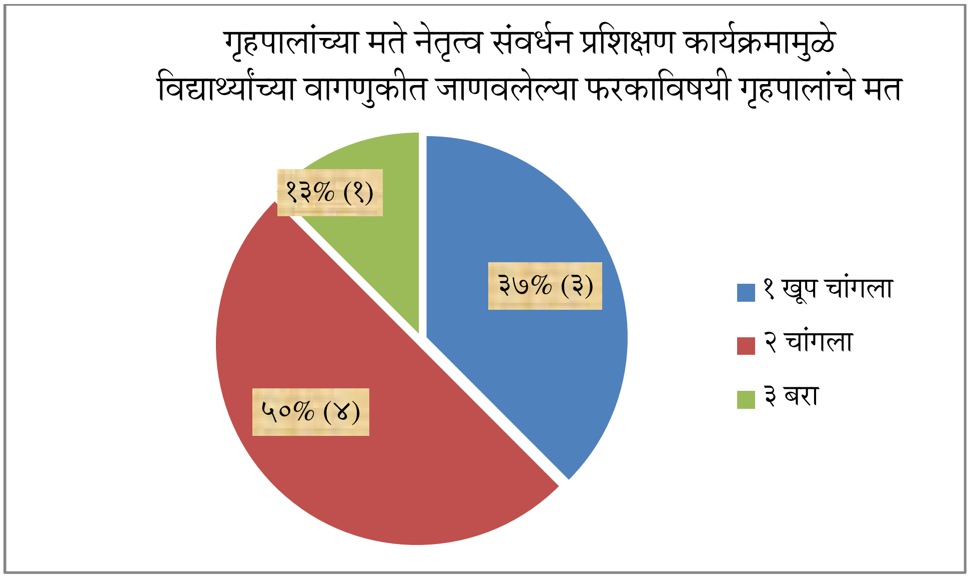

स्त्रोत – प्राथमिक माहितीच्या आधारे

नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामुळे विद्यार्थ्यांच्या वागणुकीत पडलेल्या फरकाविषयी आकृती क्र. १ मधील माहितीवरून असे समजते - एकूण ०८ गृहपालांपैकी ०३ (३७.००%) गृहपाल असे सांगतात कि सदर प्रशिक्षण कार्यक्रमामुळे विद्यार्थ्यांच्या वागणुकीत खूप चांगला फरक पडला आहे, ०४ (५०.००%) गृहपालांच्या मते या प्रशिक्षण कार्यक्रमामुळे विद्यार्थ्यांची वागणुकीत चांगला फरक पडला आहे व ०१ (१३.००%) गृहपालाच्या मते या प्रशिक्षणामुळे मुलांच्या वागणुकीत बरा फरक पडल्याचे निदर्शनास येते.

७) नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामुळे विद्यार्थ्यांच्या नेतृत्व कौशल्य गुणांमध्ये झालेल्या सकारात्मक बदलाविषयी गृहपालांची मते :

तक्ता क्र. ०७

अ.क्र.	नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामुळे विद्यार्थ्यांच्या नेतृत्व कौशल्य गुणांमध्ये सकारात्मक फरक जाणवला का ?	एकूण गृहपाल	टक्केवारी
१.	होय	०८	१००.०० %
२.	नाही	००	०.०० %
एकूण		**०८**	**१००.०० %**

स्रोत – प्राथमिक माहितीच्या आधारे

वरील तक्त्यामध्ये नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामुळे विद्यार्थ्यांच्या नेतृत्व कौशल्य गुणामध्ये झालेल्या सकारात्मक बदलाविषायी गृहपालांनी सांगितली माहिती दिली आहे. माहितीचे अवलोकन केले असता असे दिसते कि, सर्व गृहपालांच्या (१००.००%) मते नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामुळे विद्यार्थांच्या नेतृत्व कौशल्य गुणांमध्ये सकारात्मक बदल दिसून आला आहे.

८) नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामुळे विद्यार्थ्यांच्या नेतृत्व कौशल्य गुणामध्ये झालेले सकारात्मक बाबी विषयीची माहिती :

तक्ता क्र. ०८

अ.क्र.	सकारात्मक बाबी	एकूण गृहपाल	टक्केवारी
१.	वसतिगृहामध्ये विद्यार्थी स्वत: कार्यक्रमाचे नियोजन करतात	०६	७५.०० %
२.	वसतिगृह नियोजनात मदत करतात	०७	८७.५० %
३.	सर्व विद्यार्थ्यांना एकत्र करून वसतिगृह स्वच्छता करतात	०४	५०.०० %
४.	एखाद्या कार्यक्रमामध्ये भाषणात सहभाग घेतात	०६	७५.०० %
५.	वैयक्तिक स्वच्छता राखतात	०८	१००.०० %
६ .	आकाशवाणी केंद्र येथे आदिवासी गीतांच्या कार्यक्रमाचे नियोजन	०१	१२.५० %
एकूण		**०८**	

स्रोत – प्राथमिक माहितीच्या आधारे

वरील तक्त्याच्या माहितीच्या आधारे असे दिसते - नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्याक्रमामुळे विद्यार्थ्यांच्या नेतृत्व कौशल्य या गुणात बदल झाले आहे. विद्यार्थी स्वतःहून वसतिगृहातील उपक्रमांमध्ये सहभाग घेत आहे. याविषयी एकूण ०८ गृहपालांपैकी ०६ (७५.० %) गृहपालांच्या मते वसतिगृहामध्ये

विद्यार्थी स्वतः एखाद्या कार्यक्रमाचे नियोजन करू लागले आहे, ०७ (८७.५%) गृहपालांच्या मते विद्यार्थी वसतिगृह नियोजनात मदत करत आहेत, ०४ (५०.० %) गृहपालांच्या मते विद्यार्थी सर्व सर्व विद्यार्थ्यांना एकत्र करून वसतिगृह स्वच्छता करू लागले आहे, ०६ (७५.०%) गृहपालांच्या मते विद्यार्थी एखाद्या कार्यक्रमामध्ये स्वतःहून सहभाग घेत आहे, सर्व गृहपालांच्या मते विद्यार्थी वैयक्तिक स्वच्छता राखत आहे व ०१ (१२.५%) गृहपालांनी असे सांगितले कि त्यांच्या वसतिगृहामध्ये विद्यार्थ्यांनी आकाशवाणी केंद्र येथे स्वतःहून आदिवासी गीतांच्या कार्यक्रमाचे नियोजन केले जातात इ. स्वरूपाचे बदल विद्यार्थ्यामध्ये झाल्याचे वरील माहितीच्या अवलोकनावरून दिसून येते.

९) नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामुळे गृहपाल व विद्यार्थ्यांमध्ये असलेल्या संबंधात सकारात्मक बदल विषयी गृहपालांची मते :

तक्ता क्र. ०९

अ.क्र.	नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामुळे गृहपाल व विद्यार्थ्यांमध्ये असलेल्या संबंधात सकारात्मक बदल झाले का ?	एकूण गृहपाल	टक्केवारी
१.	होय	०८	१००.००
२.	नाही	००	०.००
एकूण		**०८**	**१००.००**

स्रोत – प्राथमिक माहितीच्या आधारे

वरील तक्त्यामध्ये नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामुळे गृहपाल व विद्यार्थ्यांमध्ये असलेल्या संबंधात सकारात्मक बदलाविषयीची माहिती दर्शविली आहे. माहितीच्या विश्लेषणाच्या आधारे सर्वच गृहपालांच्या (१००.०%) मते नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामुळे गृहपाल व विद्यार्थी यांच्यातील संबंधात सकारात्मक बदल झालेला आहे.

१०) नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामुळे विद्यार्थ्यांमध्ये चांगले बदल होण्यासंबंधीचे गृहपालांची मते :

तक्ता क्र. १०

अ.क्र.	नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामुळे विद्यार्थ्यांमध्ये चांगले बदल होऊ शकतात का ?	एकूण गृहपाल	टक्केवारी
१.	होय	०८	१००.०० %
२.	नाही	००	०.०० %
एकूण		**०८**	**१००.००%**

स्त्रोत — प्राथमिक माहितीच्या आधारे

वरील तक्त्यामध्ये नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामुळे विद्यार्थ्यांमध्ये चांगले बदल होण्यासंबंधीची माहिती दिली आहे. माहितीच्या विश्लेषणाच्या आधारे सर्वच गृहपालांना (१००.०%) नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामुळे विद्यार्थ्यांमध्ये चांगले बदल होत असल्याचे दिसून आले.

११) नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रम वसतिगृहात पुढील काळात राबविण्यासंबंधी गृहपालांची मते :

तक्ता क्र. ११

अ.क्र.	नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रम वसतिगृहात पुढे राबवावासा वाटतो का ?	एकूण गृहपाल	टक्केवारी
१.	होय	०८	१००.०० %
२.	नाही	००	०.०० %
एकूण		**०८**	**१००.०० %**

स्त्रोत — प्राथमिक माहितीच्या आधारे

वरील तक्त्यामध्ये नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रम वसतिगृहात पुढील काळामध्ये राबविण्यासंबंधीची माहिती दर्शविली आहे. तक्त्यातील माहितीवरून असे अवलोकन होते - नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रम विद्यार्थ्यांच्या जडणघडणीसाठी पुढील काळामध्ये वसतिगृहामध्ये राबवावा असे सर्व गृहपालांनी (१००.०%) मत मांडले आहे.

१२) नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमाबाबत गृहपालांचे सर्वसाधारण अभिप्राय :

सर्व गृहपालांनी नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रम संबंधी त्याचे सर्वसाधारण अभिप्राय खालीलप्रमाणे नोंदविले आहे.

- सदर कार्यक्रमामुळे विद्यार्थ्यामध्ये खूप सकारात्मक बदल घडून आला आहे .असे प्रशिक्षण हे वर्षभर वसतिगृहात राबवावे असे वाटते.
- सदर प्रशिक्षणामधून मुलीच्या मधील सुप्त गुणाना व्यक्त होण्याची संधी मिळाली ,सुसंवाद घडून आला.
- सदर प्रशिक्षणात योगासन आणि गुंफण बैठक विशेष महत्वपूर्ण होती. यातून विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तिमत्व विकासाला हातभार मिळला. विद्यार्थ्यांना प्रेरणा देतील अशा प्रकारचे प्रशिक्षण एकंदरीत अनमोल होते.
- प्रेरणा प्रशिक्षण कार्यक्रमामुळे विद्यार्थ्यांमध्ये व्यक्तिमत्व विकास व नेतृत्व गुणांमध्ये वाढ होण्यास मदत झाली. तसेच स्वच्छतेची आवड निर्माण झाली. त्यामुळे असे कार्यक्रम दर वर्षी वसतिगृहात असायला हवेत.
- सदर प्रशिक्षणामुळे विद्यार्थ्यांमध्ये सकारात्माक बदल घडुन येतात. विद्यार्थ्यांना आत्मानिर्भर होणेस मदत होते. सामान्य तसेच व्यावहारीक ज्ञानात वाढ होते.
- सदर प्रशिक्षण विद्यार्थ्यांमध्ये सकारात्मक बदल घडविण्याच्या दृष्टीने महत्वाचे आहे.तसेच त्यांची वसतीगृहाबद्दलची संकल्पना स्पष्ट करण्याबरोबर कर्तव्य व जबाबदाऱ्या अवगत करण्याचे भक्कम माध्यम आहे.
- विद्यार्थिनींच्या व्यक्तिमत्व विकासाकरिता नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रम आवश्यक आहे.
- मुलांच्या व्यक्तिमत्त्व विकासासाठी या प्रशिक्षण कार्यक्रमाचा खूप लाभ झाला.

ब) विद्यार्थ्यांमार्फत घेण्यात आलेल्या माहितीचे विश्लेषण :

नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रम एकूण ०८ वसतिगृहामध्ये कार्यान्वित होता. एकूण ०८ वसतिगृहांपैकी ०७ ही मुलींची व ०१ हे मुलांच वसतिगृहांचा यामध्ये समावेश होता. मूल्यमापनाच्या अभ्यासासाठी एकूण १०१ विद्यार्थ्यांकडून प्राथमिक माहिती मिळविण्यात आलेली आहे. विद्यार्थ्यांना देण्यात आलेल्या प्रश्नावलीत काही बहुपर्यायी प्रश्नांच्या उत्तरांपैकी केवळ एक पर्याय निवडण्याचे बंधन टाकण्यात आले नाही. त्यानुसार प्राप्त माहितीचे विश्लेषण करण्यात आले आहे. उपलब्ध झालेल्या माहितीचे विश्लेषण पुढीलप्रमाणे :

१) निवडलेल्या विद्यार्थ्यांची जमात निहाय संख्या :

तक्ता क्र. १२

अ. क्र.	जमात	वसतिगृह								एकूण	जमात निहाय टक्केवारी
		अहमदनगर (मुले)	अहमदनगर (मुली)	आकाशवाणी हडपसर	ॲमेनोरा हडपसर	भोसरी	मंचर	सोमवार पेठ,पुणे	घोडेगाव		
१.	भिल्ल	००	०४	०१	०२	०१	००	००	००	०८	७.९२ %
२.	गोंड	००	००	००	००	००	००	०१	००	०१	०.९९ %
३.	हलबी	००	००	००	००	०१	००	००	००	०१	०.९९ %
४.	कातकरी	००	००	००	००	००	०२	००	००	०२	१.९८ %
५.	कोकणा	०१	००	०१	०२	०१	००	०१	००	०६	५.९४ %
६.	महादेव कोळी	०१	०५	०२	०५	०८	११	०६	१०	४८	४७.५२ %
७.	परधान	००	००	००	००	००	००	०२	००	०२	१.९८ %
८.	पारधी	०१	००	००	००	००	००	००	००	०१	०.९९ %
९.	पावरा	०१	०१	००	००	०२	००	००	००	०४	३.९६ %
१०.	ठाकर	००	०२	०१	०१	०१	००	००	००	०५	४.९५ %
११.	वारली	०१	०१	००	००	००	००	००	००	०२	१.९८%
१२.	अनुसूचित जमाती	००	०२	०१	०२	०६	०६	०१	०३	२१	२०.७९ %
एकूण		**०५**	**१५**	**०६**	**१२**	**२०**	**१९**	**११**	**१३**	**१०१**	**१००.०० %**

स्रोत – प्राथमिक माहितीच्या आधारे

वरील तक्त्यामध्ये मूल्यमापनासाठी प्रथामिक माहिती दिलेल्या विद्यार्थ्यांची वसतिगृह व जमात निहाय वर्गीकरण करण्यात आले आहे. जमात निहाय वर्गीकरणावरून असे दिसते - एकूण १०१ विद्यार्थ्यांपैकी भिल्ल जमातीचे ०८ (७.९२%), गोंड जमातीचे ०१ (०.९९%), हलबी जमातीचे ०१ (०.९९%),

कातकरी जमातीचे ०२ (१.९८%), कोकण जमातीचे ०६ (५.९४%), महादेव कोळी ४८ (४७.५२%), परधान जमातीचे ०२ (१.९८%), पारधी जमातीचे ०१ (०.९९%), पावरा जमातीचे ०४ (३.९६%), ठाकर जमातीचे ०५ (४.९५%), वारली जमातीचे ०२ (१.९८%) व अनुसूचित जमात २१ (२०.७९%) इतके दिसते. एकूण विद्यार्थ्यांपैकी २१ विद्यार्थ्यांनी त्यांची मूळ जमात न सांगता फक्त अनुसूचित जमात असा प्रतिसाद दिला आहे. माहितीच्या आधारे महादेव कोळी या जमातीचे विद्यार्थ्यी सर्वात जास्त दिसून येतात. इतर जमातीच्या तुलनेमध्ये महादेव कोळी या जमातीचे विद्यार्थ्यी सर्व वसतिगृहामध्ये आढळून येतात.

२) नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमासाठी वापरण्यात आलेली पध्दती :

तक्ता क्र. १३

अ.क्र.	वापरण्यात आलेल्या पध्दती	एकूण विद्यार्थी	टक्केवारी
१.	अध्ययन पद्धती	६५	६४.३५ %
२.	दृक् श्राव्य माध्यम	५७	५६.४३ %
३.	मानसशास्त्रीय खेळ	६४	६३.३६ %
४.	विषय आधारित कृती	७४	७३.२६ %
५.	प्रात्येक्षिक व संवाद	८०	७९.२० %
६.	चर्चासत्रे व सहभाग	८७	८६.१३ %
एकूण		**१०१**	

स्त्रोत – प्राथमिक माहितीच्या आधारे

आकृती क्र. ०३

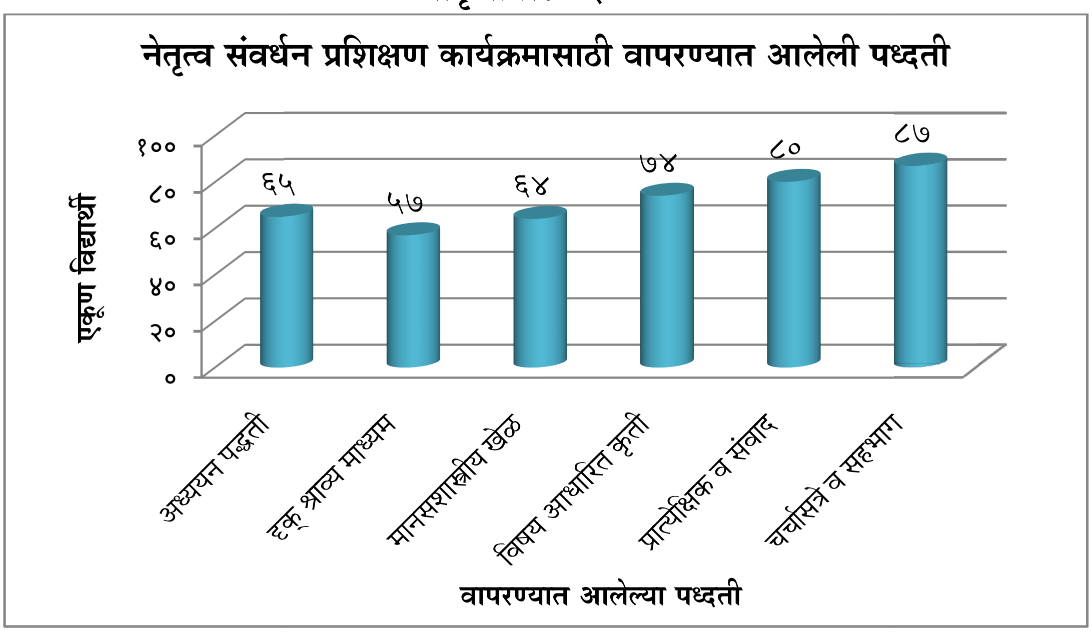

स्त्रोत – प्राथमिक माहितीच्या आधारे

वरील तक्त्यावरून नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमासाठी वापरण्यात आलेल्या प्रशिक्षण पद्धतीचे अवलोकन होते. माहिती वरून असे निदर्शनास येते - एकूण १०१ विद्यार्थ्यांपैकी ६५ (६४.३५%) विद्यार्थ्यांनी प्रशिक्षणासाठी अध्ययन पध्दतीचा वापर केला असे सांगितले, ५७ (५६.४३%) विद्यार्थ्यांनी दृक् श्राव्य माध्यम पध्दती वापर केला असे सांगितले, ६४ (६३.३६%) विद्यार्थ्यांनी मानसशास्त्रीय खेळ पध्दती वापर केला असे सांगितले, ७४ (७३.२६%) विद्यार्थ्यांनी विषय आधारित कृती पध्दती वापर केला असे सांगितले, ८० (७९.२०%) विद्यार्थ्यांनी प्रात्येक्षिक व संवाद पध्दती वापर केला असे सांगितले व ८७ (८६.१३%) विद्यार्थ्यांनी चर्चासत्रे व सहभाग पध्दतीचा वापर करण्यात आला असे सांगितले.

३) नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामार्फत घेण्यात आलेल्या प्रक्षेत्र भेटी :

तक्ता क्र. १४

अ.क्र.	**प्रक्षेत्र भेटी झाल्या आहे का ?**	**एकूण विद्यार्थी**	**टक्केवारी**
१.	होय	७२	७१.२८ %
२.	नाही	२८	२७.७२ %
३.	माहिती नाही	०१	०.९९ %
एकूण		**१०१**	**१००.०० %**

स्रोत – प्राथमिक माहितीच्या आधारे

वरील तक्त्यावरून सदर प्रशिक्षण कार्यक्रमांतर्गत आयोजित करण्यात आलेल्या प्रक्षेत्र भेटी विषयीची माहिती मिळते. माहितीच्या विश्लेषणावरून असे दिसते - एकूण विद्यार्थ्यांपैकी ७२ (७१.२८%) विद्यार्थ्यांनी प्रक्षेत्र भेटी झाल्या असे सांगितले, २८ (२७.७२%) विद्यार्थ्यांनी प्रक्षेत्र भेटी झाल्या नाही असे सांगितले व ०१ (०.९९%) विद्यार्थ्याने प्रक्षेत्र भेटी विषयी माहिती नाही असे सांगितले.

४) प्रक्षेत्र भेटीचा करिअर च्या दृष्टीकोनातून फायद्याविषयी विद्यार्थ्यांची मते : (प्रक्षेत्र भेट झाली आहे असे सांगितलेल्या एकूण ७२ विद्यार्थ्यांपैकी)

तक्ता क्र. १५

अ.क्र.	**प्रक्षेत्र भेटीचा करिअर च्या दृष्टीकोनातून आपणास फायदा झाला आहे का ?**	**एकूण विद्यार्थी**	**टक्केवारी**
१.	होय	७१	९८.६१ %
२.	नाही	०१	१.३८ %
एकूण		**७२**	**१००.०० %**

स्रोत – प्राथमिक माहितीच्या आधारे

वरील तक्त्यामध्ये विद्यार्थ्यांना प्रक्षेत्र भेटीचा करिअर च्या दृष्टीकोनातून फायदा झाला की नाही याविषयीची माहिती दिली आहे. माहितीच्या विश्लेषणावरून असे निदर्शनास येते - प्रक्षेत्र भेटी झाल्या आहे असा प्रतिसाद दिलेल्या एकूण ७२ विद्यार्थ्यांपैकी ७१ (९८.६१%) विद्यार्थ्यांनी प्रक्षेत्र भेटीचा फायदा झाला आहेत असे सांगितले व ०१ (१.३८%) विद्यार्थ्याने प्रक्षेत्र भेटीचा करिअर च्या दृष्टीकोनातून फायदा झाला नाही असे सांगितले आहे.

५) प्रक्षेत्र भेटीचे नियोजन करण्याबाबत विद्यार्थ्यांची मते : (प्रक्षेत्र भेट झाली आहे असे सांगितलेल्या एकूण ७२ विद्यार्थ्यांपैकी)

तक्ता क्र. १६

अ.क्र.	**प्रक्षेत्र भेटीचे नियोजन करण्यात तुम्ही स्वत: प्रत्येक्ष सहभाग घेतला आहे का ?**	**एकूण विद्यार्थी**	**टक्केवारी**
१.	होय	६५	९०.२७
२.	नाही	०७	९.७२
एकूण		**७२**	**१००.००**

स्रोत – प्राथमिक माहितीच्या आधारे

वरील तक्त्या मध्ये सदर प्रशिक्षणांतर्गत आयोजित करण्यात आलेल्या प्रक्षेत्र भेटीच्या नियोजनामध्ये विद्यार्थी सहभागी झाले की नाही याविषयीची माहिती दिली आहे. माहिती वरून असे निदर्शनास येते - प्रक्षेत्र भेटी झाल्या आहे असा प्रतिसाद दिलेल्या एकूण ७२ विद्यार्थ्यांपैकी ६५ (९०.२७%) विद्यार्थ्यांनी प्रक्षेत्र भेटीच्या नियोजनामध्ये सहभाग घेतला आहे व ०७ (९.७२%) विद्यार्थ्यांनी प्रक्षेत्र भेटीच्या नियोजनामध्ये सहभाग घेतला नाही असे सांगितले आहे.

६) नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामुळे विद्यार्थ्यांच्या वैयक्तिक आयुष्यात शालेय शिक्षण घेतांना झालेला फायदा :

तक्ता क्र. १७

अ.क्र.	**वैयक्तिक आयुष्यात शालेय शिक्षण घेतांना या उपक्रमाचा फायदा झाला आहे का ?**	**एकूण विद्यार्थी**	**टक्केवारी**
१.	होय	९१	९०.०९ %
२.	नाही	०७	६.९३ %
३.	कोणताही प्रतिसाद नाही	०३	२.९७ %
एकूण		**१०१**	**१००.०० %**

स्रोत – प्राथमिक माहितीच्या आधारे

वरील तक्त्याचे अवलोकन केले असता नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रम या उपक्रमाच्या विद्यार्थ्यांना त्यांच्या वैयक्तिक आयुष्यात शिक्षण घेतांना फायदा झाला आहे कि नाही या विषयीची माहिती दिली आहे. माहितीच्या विश्लेषणावरून असे निदर्शनास येते - एकूण विद्यार्थ्यांपैकी ९१ (९०.०९) विद्यार्थ्यांनी सदर प्रशिक्षणाचा त्यांना वैयक्तिक आयुष्यात शिक्षण घेतांना फायदा झाला आहे असे सांगितले, ०७ (६.९३%) विद्यार्थ्यांनी सदर प्रशिक्षणाचा त्यांना वैयक्तिक आयुष्यात शिक्षण घेतांना फायदा झाला नाही असे सांगितले व ०३ (२.९७%) विद्यार्थ्यांना यासंबंधी कोणताही प्रतिसाद दिला नाही .

७) नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामुळे विद्यार्थ्यांचे गृहपाल व वसतिगृहातील कर्मचारी यांच्याशी सहसंबंध सुधारण्याविषयी विद्यार्थ्यांची मते :

तक्ता क्र. १८

अ. क्र.	गृहपाल व वसतिगृहातील कर्मचारी यांच्याशी सहसंबंध सुधारण्यास या प्रशिक्षण कार्यक्रमाची मदत झाली आहे का ?	एकूण विद्यार्थी	टक्केवारी
१.	होय	८३	८२.१७ %
२.	नाही	०१	०.९९ %
३.	सांगता येत नाही	१५	१४.८५ %
४.	कोणताही प्रतिसाद नाही	०२	१.९८ %
	एकूण	**१०१**	**१००.०० %**

स्रोत – प्राथमिक माहितीच्या आधारे

वरील तक्त्यामध्ये नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामुळे गृहपाल व वसतिगृह कर्मचारी यांच्याशी विद्यार्थ्यांचे सहसंबंध सुधारण्यास मदत झाली कि नाही याविषयीची माहिती दिली आहे. माहितीच्या विश्लेषणावरून असे निदर्शनास येते - एकूण विद्यार्थ्यांपैकी ८३ (८२.१७%) विद्यार्थ्यांनी सदर प्रशिक्षणामुळे गृहपाल व वसतिगृह कर्मचारी यांच्याशी सहसंबंध सुधारण्यास मदत झाली आहे असे सांगितले, ०१ (०.९९%) विद्यार्थ्याने सहसंबंध सुधारण्यास मदत झाली नाही असे सांगितले, १५ (१४.८५%) विद्यार्थ्यांनी सहसंबंध सुधारण्याविषयी सांगता येत नाही असे सांगितले व ०२ (१.९८%) विद्यार्थ्यांनी यासंबंधी कोणताच प्रतिसाद दिलेला दिसत नाही.

८) गृहपाल, प्रकल्प प्रशिक्षक व सहाय्यक यांनी घेतलेल्या गुंफण बैठकीच्या उपयुक्ततेबाबत विद्यार्थ्यांची मते :

तक्ता क्र. १९

अ. क्र.	**विद्यार्थ्यांच्या समस्या कमी होण्यासाठी गृहपाल, प्रकल्प प्रशिक्षक व सहाय्यक यांनी घेतलेली गुंफण बैठक उपयुक्त झाली आहे का ?**	**एकूण विद्यार्थी**	**टक्केवारी**
१.	होय	८७	८६.१३ %
२.	नाही	००	०.०० %
३.	गुंफण बैठक झाली नाही	११	१०.८९ %
४.	कोणताही प्रतिसाद नाही	०३	२.९७ %
	एकूण	**१०१**	**१००.०० %**

स्त्रोत – प्राथमिक माहितीच्या आधारे

वरील मध्ये गृहपाल, प्रकल्प प्रशिक्षक व प्रकल्प सहायक यांनी विद्यार्थ्यांच्या समस्या होण्यासाठी घेण्यात आलेल्या गुंफण बैठक विद्यार्थ्यांना उपयुक्त झाली आहे कि नाही याविषयी विद्यार्थ्यांनी सांगितलेली माहिती दर्शविली आहे. तक्त्याचे अवलोकन केले असता माहितीवरून असे दिसते - गृहपाल, प्रकल्प प्रशिक्षक व प्रकल्प सहाय्यक यांनी घेतलेल्या गुंफण बैठकीच्या उपयुक्ततेच्या बाबतीत एकूण विद्यार्थ्यांपैकी ८७ (८६.१३%) विद्यार्थ्यांनी गुंफण बैठक उपयुक्त झाली असे सांगितले, गुंफण बैठक उपयुक्त झाली नाही असे कोणीही सांगितले नाही, ११ (१०.८९%) विद्यार्थ्यांनी गुंफण बैठक झाली नाही असे सांगितले व ०३ (२.९७%) विद्यार्थ्यांनी यासंबंधी कोणताही प्रतिसाद दिलेला नाही असे दिसून येते.

९) गुंफण बैठकी विषयीचे विद्यार्थ्यांची मते :

तक्ता क्र. २०

अ.क्र.	गुंफण बैठक म्हणजे काय ?	एकूण विद्यार्थी	टक्केवारी
१.	गृहपाल व विद्यार्थी यांच्यामधील समस्येचे निराकरण करणे	६९	६८.३१ %
२.	गृहपाल व विद्यार्थी यांच्यातील संबंध सुधारले जावे या दृष्टीकोनाने बैठक घेणे	५७	५६.४३ %
३.	सर्व विद्यार्थ्यांच्या मतानुसार योग्य ती नियमावली काढणे व त्याची अमंलबजावणी करणे या दृष्टीकोनातून घेतलेली बैठक	७०	६९.३० %
४.	यापैकी नाही	१	०.९९ %
५.	कोणताही प्रतिसाद नाही	१३	१२.८७ %
एकूण		**१०१**	

स्रोत – प्राथमिक माहितीच्या आधारे

वरील तक्त्यामध्ये गुंफण बैठक म्हणजे काय ? याविषयी विद्यार्थ्यांनी सांगितलेली माहिती दर्शविली आहे. माहितीच्या विश्लेषणावरून असे निदर्शनास येते - एकूण विद्यार्थांपैकी ६९ (६८.३१%) विद्यार्थ्यांनी गुंफण बैठक म्हणजे ज्या ठिकाणी गृहपाल व विद्यार्थी यांच्यामधील समस्यांचे निराकरण करतात असे सांगितले, ५७ (५६.४३%) विद्यार्थ्यांनी गुंफण बैठक म्हणजे गृहपाल व विद्यार्थी यांच्यातील संबंध सुधारले जावे या दृष्टीकोनातून बैठक घेणे असे सांगितले, ७० (६९.३०%) विद्यार्थ्यांनी गुंफण बैठक म्हणजे सर्व विद्यार्थ्यांच्या मतानुसार योग्य ती नियमावली काढणे व त्याची अमंलबजावणी करणे या दृष्टीकोनातून घेतलेली बैठक असे सांगितले, ०१ (०.९९%) विद्यार्थ्यांनी वरील पर्यायापैकी नाही असे सांगितले व १३ (१२.८७%) विद्यार्थ्यांनी यासंबंधी कोणताही प्रतिसाद दिलेला नाही असे दिसून येते.

१०) लिंगभाव समानतेविषयी विद्यार्थ्यांची मते :

तक्ता क्र. २१

अ.क्र.	लिंगभाव समानता म्हणजे काय ?	एकूण विद्यार्थी	टक्केवारी
१.	स्त्री – पुरुष परस्पर पूरकता	७२	७१.२८ %
२.	स्त्री – पुरुषातील विशिष्ट मानसिक, भावनिक आणि वर्तणुकी संदर्भातील गुणधर्म	८१	८०.१९ %
३.	यापैकी नाही	०२	१.९८ %
४.	कोणताही प्रतिसाद नाही	०२	१.९८ %
एकूण		**१०१**	

स्रोत – प्राथमिक माहितीच्या आधारे

वरील तक्त्यामध्ये लिंगभाव समानता या संकल्पनेविषयी विद्यार्थ्यांनी सांगितलेली माहिती दिली आहे. माहितीच्या विश्लेषणावरून असे दिसते - एकूण विद्यार्थ्यांपैकी ७२ (७१.२८%) विद्यार्थ्यांनी लिंगभाव समानता म्हणजे स्त्री – पुरुष परस्पर पूरकता असे सांगितले आहे, ८१ (८०.१९%) विद्यार्थ्यांनी लिंगभाव समानता म्हणजे स्त्री – पुरुषातील विशिष्ट मानसिक, भावनिक आणि वर्तणुकी संदर्भातील गुणधर्म असे सांगितले आहे, ०२ (१.९८%) विद्यार्थ्यांनी लिंगभाव समानता विषयी वरील दोन्ही पर्यायांपैकी नाही असे म्हणाले आहे व ०२ (१.९८%) विद्यार्थ्यांनी यासंबंधी कोणताही प्रतिसाद दिलेला नाही.

११)नेतृत्व संकल्पनेविषयीचे विद्यार्थ्यांची मते :

तक्ता क्र. २२

अ.क्र.	नेतृत्व म्हणजे काय ?	एकूण विद्यार्थी	टक्केवारी
१.	समूहाचे प्रतिनिधित्व करणे	८३	८२.१७ %
२.	आपला सर्वांगिण विकास	६२	६१.३८ %
३.	समूहाचा रक्षणकर्ता म्हणून एक प्रकारे पित्याची भूमिका सांभाळणे	६८	६७.३२ %
४.	आपल्या गटाचे किंवा गटातील व्यक्तीचे मत आग्रही व ठामपणे मांडण्याची क्षमता	७३	७२.२७ %
५.	यापैकी नाही	०२	१.९८ %
६.	कोणताही प्रतिसाद नाही	०१	०.९९ %
एकूण		**१०१**	

स्त्रोत – प्राथमिक माहितीच्या आधारे

वरील तक्त्यामध्ये नेतृत्व संकल्पनेविषयी विद्यार्थ्यांनी सांगितलेल्या माहितीचे विश्लेषण करण्यात आले आहे. माहितीवरून असे निदर्शनास येते - एकूण १०१ विद्यार्थ्यांपैकी ८३ (८२.१७%) विद्यार्थ्यांनी नेतृत्व म्हणजे समूहाचे प्रतिनिधित्व करणे असे सांगितले, ६२ (६१.३८%) विद्यार्थ्यांनी नेतृत्व म्हणजे आपला सर्वांगिण विकास असे सांगितले, ६८ (६७.३२%) विद्यार्थ्यांनी नेतृत्व म्हणजे समूहाचा रक्षणकर्ता म्हणून एक प्रकारे पित्याची भूमिका सांभाळणे असे सांगितले, ७३ (७२.२७%) विद्यार्थ्यांनी नेतृत्व म्हणजे आपल्या गटाचे किंवा गटातील व्यक्तीचे मत आग्रही व ठामपणे मांडण्याची क्षमता असे सांगितले, ०२ (१.९८%) विद्यार्थ्यांनी नेतृत्व म्हणजे वरील पर्याय पैकी नाही असे सांगितले व ०१ (०.९९%) विद्यार्थ्याने यासंबंधी कोणताही प्रतिसाद दिलेला नाही.

१२) अनियमित मासिक पाळी येण्याची विद्यार्थीनींनी सांगितलेली कारणे :

तक्ता क्र. २३

अ.क्र.	अनियमित मासिक पाळी येण्याची कारणे	एकूण विद्यार्थी	टक्केवारी
१.	अयोग्य आहार	७४	७७.०८ %
२.	शारीरिक आजार	६१	६३.५४ %
३.	ताण- तणाव	६७	६९.७९ %
४.	जास्त व्यायाम	४०	४१.६६ %
५.	गरोदरपणा	४०	४१.६६ %
६.	यापैकी नाही	०१	१.०४ %
७.	कोणताही प्रतिसाद नाही	०१	१.०४ %
एकूण		**९६**	

स्त्रोत – प्राथमिक माहितीच्या आधारे

मूल्यमापनासाठी निवडलेल्या एकूण ०८ वसतिगृहांपैकी ०७ वसतिगृहे मुलींची आहेत. वरील तक्त्यासंबंधीची माहिती ही फक्त ०७ मुलींच्या वसतिगृहातील विद्यार्थीनींना विचारण्यात आली होती. वरील तक्त्यामध्ये मुलींनी अनियमित मासिक पाळी येण्याच्या कारणांविषयीची माहिती सांगितली आहे. माहितीच्या विश्लेषणावरून असे निदर्शनास येते - एकूण ९६ मुलींपैकी ७४ (७७.०८%) मुलींनी अयोग्य आहारामुळे अनियमित मासिक पाळी येते असे सांगितले, ६१ (६३.५४%) मुलींनी शारीरिक आजारामुळे अनियमित मासिक पाळी येते असे सांगितले, ६७ (६९.७९%) मुलींनी ताण-तणावामुळे अनियमित मासिक पाळी येते असे सांगितले, ४० (४१.६६%) मुलींनी जास्त व्यायामामुळे अनियमित मासिक पाळी येते असे सांगितले, ४० (४१.६६%) मुलींनी गरोदरपणामुळे अनियमित मासिक पाळी येते असे सांगितले, ०१ (१.०४%) मुलीने वरील पर्यायांपैकी नाही असे सांगितले व ०१ (१.०४%) मुलीने यासंबंधी कोणताही प्रतिसाद दिलेला नाही.

१३) मासिक पाळीतील रक्तस्त्राव अधिक होण्यासंबधीचे विद्यार्थीनींची मते :

तक्ता क्र. २४

अ.क्र.	**मासिक पाळीतील रक्तस्त्राव अधिक होणं योग्य आहे का ?**	**एकूण विद्यार्थी**	**टक्केवारी**
१.	होय	११	११.४५ %
२.	नाही	७५	७८.१२ %
३.	माहिती नाही	०९	९.३७ %
४.	कोणताही प्रतिसाद नाही	०१	१.०४ %
एकूण		**९६**	**१००.००%**

स्त्रोत — प्राथमिक माहितीच्या आधारे

मूल्यमापनासाठी निवडलेल्या एकूण ०८ वसतिगृहांपैकी ०७ वसतिगृहे मुलींची आहेत. वरील तक्त्यासंबंधीची माहिती ही फक्त ०७ मुलींच्या वसतिगृहातील विद्यार्थीनींना विचारण्यात आला होता. वरील तक्त्यामध्ये मासिक पाळीच्या प्रसंगी रक्तस्त्राव अधिक होण योग्य कि अयोग्य याविषयीची मुलींनी सांगितलेल्या माहितीचे विश्लेषण केले आहे. माहितीच्या आधारे असे कळते - एकूण ९६ मुलींपैकी ११ (११.४५%) मुलींनी मासिक पाळीच्या प्रसंगी रक्तस्त्राव अधिक होण योग्य आहे असे सांगितले, ७५ (७८.१२%) मुलींनी मासिक पाळीच्या प्रसंगी रक्तस्त्राव अधिक होण योग्य नाही असे सांगितले, ०९ (९.३७%) मुलींनी मासिक पाळीच्या प्रसंगी रक्तस्त्राव अधिक होण योग्य कि अयोग्य याविषयी माहिती नाही असे सांगितले व ०१ (१.०४%) मुलीने यासंबंधी कोणताही प्रतिसाद दिलेला नाही.

१४) वजन वाढण्याची विद्यार्थ्यांनी सांगितलेली कारणे :

तक्ता क्र. २५

अ.क्र.	**वजन वाढण्याची कारणे**	**एकूण विद्यार्थी**	**टक्केवारी**
१.	ताण- तणाव	४२	४१.५८ %
२.	अयोग्य वेळी खाणे व जेवण्याच्या अयोग्य पध्दती	७८	७७.२२ %
३.	जंक फूड	८३	८२.१७ %
४.	शारीरिक हालचाल कमी असणे	८७	८६.१३ %
५.	मासिक पाळीची अनियमितता	५३	५२.४७ %
६.	यापैकी नाही	०२	१.९८ %
७.	कोणताही प्रतिसाद नाही	०१	०.९९ %
एकूण		**१०१**	

स्त्रोत — प्राथमिक माहितीच्या आधारे

वरील तक्त्यामध्ये विद्यार्थ्यांना विचारलेल्या वजन वाढण्याच्या कारणांविषयीच्या माहिती दर्शविली आहे. माहितीच्या विश्लेषणावरून असे अवलोकन होते - एकूण १०१ विद्यार्थांपैकी ४२ (४१.५८%) विद्यार्थ्यांनी ताण- तणावामुळे वजन वाढते असे सांगितले, ७८ (७७.२२%) विद्यार्थ्यांनी अयोग्य वेळी खाणे व जेवण्याच्या अयोग्य पध्दतींमुळे वजन वाढते असे सांगितले, ८३ (८२.१७%) विद्यार्थ्यांनी जंक फूड मुळे वजन वाढते असे सांगितले, ८७ (८६.१३%) विद्यार्थ्यांनी शारीरिक हालचाल कमी असल्यामुळे वजन वाढते असे सांगितले, ५३ (५२.४७%) विद्यार्थ्यांनी मासिक पाळीची अनियमिततेमुळे वजन वाढते असे सांगितले, ०२ (१.९८%) विद्यार्थ्यांनी वरील पर्यायांपैकी वजन वाढण्याची कोणतेच कारण नाही असे सांगितले व ०१ (०.९९%) विद्यार्थ्याने यासंबंधी कोणताही प्रतिसाद दिलेला नाही.

१५) मानसिक आजार वाढण्याची विद्यार्थ्यांनी सांगितलेली कारणे :

तक्ता क्र. २६

अ.क्र.	**मानसिक आजार वाढण्याची कारणे**	**एकूण विद्यार्थी**	**टक्केवारी**
१.	ताण-तणावामुळे	८२	८१.१८ %
२.	भिती व चिंता	७६	७५.२४ %
३.	अति-विचार	८६	८५.१४ %
४.	नैराश्य	८६	८५.१४ %
५.	कोणताही प्रतिसाद नाही	०१	०.९९ %
	एकूण	**१०१**	

स्त्रोत – प्राथमिक माहितीच्या आधारे

आकृती क्र. ०४

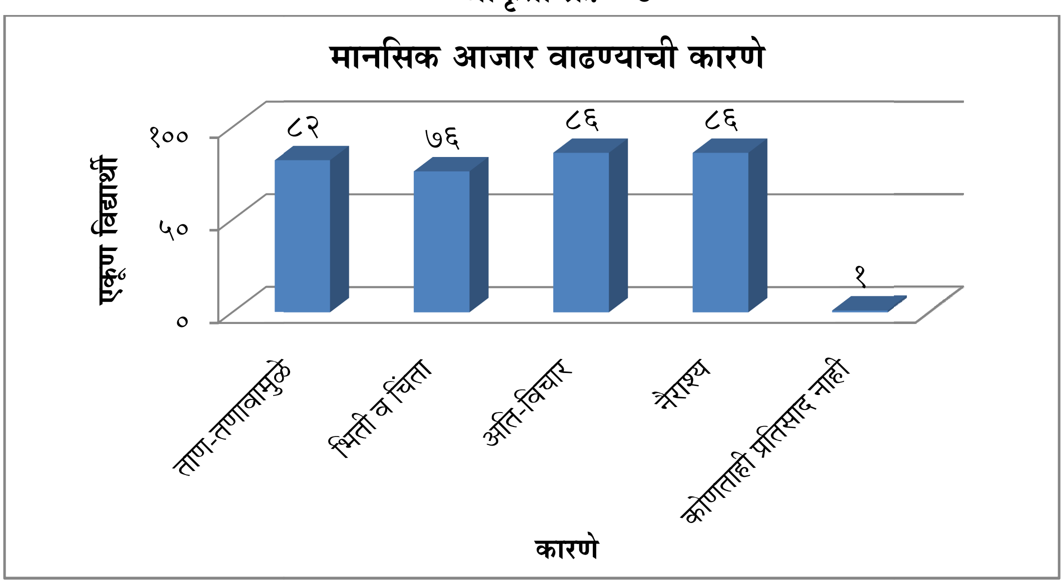

स्त्रोत – प्राथमिक माहितीच्या आधारे

वरील तक्ता/आकृती मध्ये विद्यार्थ्यांना विचारलेल्या मानसिक आजार वाढण्याच्या कारणांविषयीच्या माहिती दिली आहे. माहितीच्या विश्लेषणावरून असे अवलोकन होते - एकूण १०१ विद्यार्थ्यांपैकी ८२ (८१.१८%) विद्यार्थ्यांनी ताण-तणावामुळे मानसिक आजार वाढतो असे सांगितले, ७६ (७५.२४%) विद्यार्थ्यांनी भिती व चिंता यामुळे मानसिक आजार वाढतो असे सांगितले, ८६ (८५.१४%) विद्यार्थ्यांनी अति-विचार केल्यामुळे मानसिक आजार वाढतो असे सांगितले, ८६ (८५.१४%) विद्यार्थ्यांनी नैराश्यामुळे मानसिक आजार वाढतो असे सांगितले व ०१ (०.९९%) विद्यार्थ्याने यासंबंधी कोणताही प्रतिसाद दिलेला नाही.

१६) व्यसनाधीनता संकल्पनेविषयी विद्यार्थ्यांनी सांगितलेली मते :

तक्ता क्र. २७

अ.क्र.	व्यसनाधीनता कशाला म्हणतात ?	एकूण विद्यार्थी	टक्केवारी
१.	व्यसन म्हणजे मानसिक आजार आहे	५०	४९.५० %
२.	दारू, सिगारेट, ड्रग्ज, गुटखा, इंटरनेट, मोबाईल, टी.व्ही. इ. ची लागण म्हणजे व्यसन	८१	८०.१९ %
३.	एखाद्या वाईट गोष्टींची सवय लागणे	८४	८३.१६ %
४.	समाज अमान्य गोष्टी करणे	४७	४६.५३ %
५.	यापैकी नाही	०२	१.९८ %
६.	कोणताही प्रतिसाद नाही	०१	०.९९ %
एकूण		**१०१**	

स्रोत – प्राथमिक माहितीच्या आधारे

वरील तक्त्यामध्ये व्यसनाधीनता या संकल्पनेविषयी विद्यार्थ्यांनी सांगितलेल्या माहितीचे विश्लेषण करण्यात आले आहे. माहितीच्या विश्लेषणावरून असे समजते - एकूण १०१ विद्यार्थ्यांपैकी ५० (४९.५०%) विद्यार्थ्यांनी व्यसनाधीनता म्हणजे हा मानसिक आजार आहे असे सांगितले, ८१ (८०.१९%) विद्यार्थ्यांनी दारू, सिगारेट, ड्रग्ज, गुटखा, इंटरनेट, मोबाईल, टी.व्ही. इ. ची लागण म्हणजे व्यसन असे सांगितले, ८४ (८३.१६%) विद्यार्थ्यांनी व्यसनाधीनता म्हणजे एखाद्या वाईट गोष्टींची सवय लागणे, ४७ (४६.५३%) विद्यार्थांनी व्यसनाधीनता म्हणजे समाज अमान्य गोष्टी करणे असे सांगितले, ०२ (१.९८%) विद्यार्थ्यांनी व्यसनाधीनता म्हणजे वरील पर्यायांपैकी नाही असे सांगितले व ०१ (०.९९%) विद्यार्थ्याने यासंबंधी कोणताही प्रतिसाद दिलेला नाही.

१७) गृहपाल आणि विद्यार्थी यांचे सहसंबंधाविषयी विद्यार्थ्यांनी सांगितलेली मते :

तक्ता क्र. २८

अ.क्र.	**गृहपाल आणि विद्यार्थी यांचे सहसंबंध कसे असायला हवे ?**	**एकूण विद्यार्थी**	**टक्केवारी**
१.	वेळप्रसंगी कामी येण्यासाठी असे असावे	३९	३८.६१ %
२.	विद्यार्थी व पालकांसारखे असावे (बालक-पालक)	९७	९६.०३ %
३.	शिक्षक व विद्यार्थी प्रमाणे असावे	४०	३९.६० %
४.	गृहपाल म्हणून फक्त नियम लागू करणे व विद्यार्थी म्हणून फक्त नियमांचे पालन असे असावे	१७	१६.८३ %
५.	यापैकी नाही	०१	०.९९ %
६.	कोणताही प्रतिसाद नाही	०१	०.९९ %
	एकूण	**१०१**	

स्रोत – प्राथमिक माहितीच्या आधारे

वरील तक्त्यामध्ये गृहपाल आणि विद्यार्थी यांच्यातील सहसंबंध कसे असावे या संबधीचे विद्यार्थांनी सांगितलेल्या माहितीचे विश्लेषण केले आहे. तक्त्यातील माहिती वरून असे निदर्शनास येते - एकूण १०१ विद्यार्थांपैकी ३९ (३८.६१%) विद्यार्थ्यांनी गृहपाल व विद्यार्थी यांच्यातील सहसंबध हे वेळप्रसंगी कामी यावे असे असावे, ९७ (९६.०३%) विद्यार्थ्यांनी गृहपाल व विद्यार्थी यांच्यातील सहसंबध हे विद्यार्थी व पालकांसारखे असावे (बालक-पालक) असे सांगितले, ४० (३९.६०%) विद्यार्थ्यांनी गृहपाल व विद्यार्थी यांच्यातील सहसंबध हे शिक्षक व विद्यार्थी प्रमाणे असावे असे सांगितले, १७ (१६.८३%) विद्यार्थ्यांनी गृहपाल व विद्यार्थी यांच्यातील सहसंबध हे गृहपाल म्हणून फक्त नियम लागू करणे व विद्यार्थी म्हणून फक्त नियमांचे पालन असे असावे, ०१ (०.९९%) विद्यार्थ्यांनी गृहपाल व विद्यार्थी यांच्यातील सहसंबध हे वरील पर्यायांपैकी नाही असे सांगितले व ०१ (०.९९%) विद्यार्थ्याने यासंबंधी कोणताही प्रतिसाद दिलेला नाही.

१८) नेतृत्व कौशल्य विकासाच्या दृष्टीने नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामार्फत व्यक्तिगत विकासासाठी जास्तीत जास्त माहिती प्राप्त झाल्याविषयी विद्यार्थ्यांची मते :

तक्ता क्र. २९

अ.क्र.	नेतृत्व कौशल्य विकासाच्या दृष्टीने या उपक्रमातून व्यक्तिगत विकासासाठी जास्तीत जास्त माहिती प्राप्त झाली आहे का ?	एकूण विद्यार्थी	टक्केवारी
१.	होय	९३	९२.०७ %
२.	नाही	०१	०.९९ %
३.	माहिती नाही	०६	५.९४ %
४.	कोणताही प्रतिसाद नाही	०१	०.९९ %
एकूण		**१०१**	**१००.०० %**

स्त्रोत – प्राथमिक माहितीच्या आधारे

तक्त्यामध्ये नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामुळे नेतृत्व कौशल्य विकासाच्या दृष्टीने विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तिगत विकासासाठी माहिती प्राप्त झाली आहे कि नाही याविषयीची माहिती दिली आहे. माहितीच्या विश्लेषणावरून असे अवलोकन होते - एकूण १०१ विद्यार्थ्यांपैकी ९३ (९२.०७%) विद्यार्थ्यांनी नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामुळे नेतृत्व कौशल्य विकासाच्या दृष्टीने विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तिगत विकासासाठी माहिती प्राप्त झाली आहे असे सांगितले, ०१ (०.९९%) विद्यार्थ्याने कौशल्य विकासाच्या दृष्टीने विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तिगत विकासासाठी माहिती प्राप्त झाली नाही असे सांगितले, ०६ (५.९४%) विद्यार्थ्यांनी नेतृत्व कौशल्य विकासाच्या दृष्टीने विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तिगत विकासासाठी माहिती प्राप्त झाली आहे कि नाही याविषयी माहिती नाही असा प्रतिसाद दिला आहे व ०१ (०.९९%) विद्यार्थ्याने यासंबंधी कोणताही प्रतिसाद दिलेला नाही.

१९) नेतृत्व संवर्धन कौशल्य प्रशिक्षण कार्यक्रम फायदेशीर असण्याबाबतचे विद्यार्थ्यांची मते :

तक्ता क्र. ३०

अ.क्र.	नेतृत्व संवर्धन कौशल्य प्रशिक्षण कार्यक्रम तुम्हाला फायदेशीर वाटतो का ?	एकूण विद्यार्थी	टक्केवारी
१.	होय	९९	९८.०१ %
२.	नाही	०१	०.९९ %
३.	कोणताही प्रतिसाद नाही	०१	०.९९ %
एकूण		**१०१**	**१००.०० %**

स्त्रोत – प्राथमिक माहितीच्या आधारे

वरील तक्त्यामध्ये नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रम फायदेशीर वाटतो कि नाही याविषयी विद्यार्थ्यांनी सांगितलेल्या प्रतिसादाच्या माहितीचे विश्लेषण केले आहे. माहिती वरून असे अवलोकन होते - एकूण १०१ विद्यार्थ्यांपैकी ९९ (९८.०१%) विद्यार्थ्यांनी नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रम फायदेशीर वाटतो असे सांगितले, ०१ (०.९९%) विद्यार्थ्याने नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रम फायदेशीर वाटत नाही असे सांगितले व ०१ (०.९९%) विद्यार्थ्याने यासंबंधी कोणताही प्रतिसाद दिलेला नाही.

२०) प्रकल्प प्रशिक्षक व प्रकल्प सहाय्यक यांचेकडून या प्रकल्पाशिवाय मिळालेल्या माहिती/मदत विषयी विद्यार्थ्यांची मते :

तक्ता क्र. ३१

अ.क्र.	प्रकल्प प्रशिक्षक व प्रकल्प सहाय्यक यांचेकडून या प्रकल्पा-व्यतिरिक्त वेगळी माहिती/मदत आपणास मिळाली आहे का ?	एकूण विद्यार्थी	टक्केवारी
१.	होय	४८	४७.५२ %
२.	नाही	४७	४६.५३ %
३.	कोणताही प्रतिसाद नाही	०६	५.९४ %
	एकूण	**१०१**	**१००.०० %**

स्त्रोत – प्राथमिक माहितीच्या आधारे

वरील तक्त्यामध्ये नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षणा व्यतिरिक्त विद्यार्थ्यांना प्रकल्प प्रशिक्षक व प्रकल्प सहाय्यक यांचेकडून माहिती/मदत मिळाली आहे कि नाही याविषयीची विद्यार्थ्यांनी सांगितलेली माहिती दिली आहे. माहितीच्या विश्लेषणावरून असे दिसते - एकूण १०१ विद्यार्थ्यांपैकी ४८ (४७.५२%) विद्यार्थ्यांनी या प्रकल्पाव्यतिरिक्त विद्यार्थ्यांना प्रकल्प प्रशिक्षक व प्रकल्प सहाय्यक यांचेकडून माहिती/मदत मिळाली आहे असे सांगितले, ४७ (४६.५३%) विद्यार्थ्यांनी या प्रकल्पाव्यतिरिक्त विद्यार्थ्यांना प्रकल्प प्रशिक्षक व प्रकल्प सहाय्यक यांचेकडून माहिती/मदत मिळाली नाही असे सांगितले व ०१ (०.९९%) विद्यार्थ्याने यासंबंधी कोणताही प्रतिसाद दिलेला नाही.

२१) नेतृत्व संवर्धन कौशल्य उपक्रमातून प्रत्यक्ष प्रेरित होऊन वेगळे उपक्रम आपल्या वसतिगृहात या माध्यमातून राबविले जाण्याविषयी विद्यार्थ्यांची मते :

तक्ता क्र. ३२

अ.क्र.	**नेतृत्व संवर्धन कौशल्य उपक्रमातून प्रत्येक्ष प्रेरित होऊन वेगळे उपक्रम आपल्या वसतिगृहात या माध्यमातून राबविला जातो/गेला का ?**	**एकूण विद्यार्थी**	**टक्केवारी**
१.	होय	६५	६४.३५ %
२.	नाही	२८	२७.७२ %
३.	कोणताही प्रतिसाद नाही	०८	७.९२ %
	एकूण	**१०१**	**१००.०० %**

स्त्रोत – प्राथमिक माहितीच्या आधारे

वरील तक्त्यामध्ये नेतृत्व संवर्धन कौशल्य उपक्रमातून प्रत्येक्ष प्रेरित होऊन वेगळे उपक्रम वसतिगृहात या माध्यमातून राबविले जातात कि नाही यासंदर्भात विद्यार्थ्यांनी सांगितलेली माहितीचे विश्लेषण दिले आहे. माहितीच्या आधारे असे अवलोकन होते - एकूण १०१ विद्यार्थ्यांपैकी ६५ (६४.३५%) विद्यार्थ्यांनी या उपक्रमातून प्रत्येक्ष प्रेरित होऊन वेगळे उपक्रम वसतिगृहात या माध्यमातून राबविले जातात असे सांगितले, २८ (२७.७२%) विद्यार्थ्यांनी या उपक्रमातून प्रत्यक्ष प्रेरित होऊन वेगळे उपक्रम वसतिगृहात या माध्यमातून राबविले जात नाहीत असे सांगितले व ०८ (७.९२%) विद्यार्थ्यांनी यासंबंधी कोणताही प्रतिसाद दिलेला नाही.

२२) नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमाची विद्यार्थ्यांनी सांगितलेली उद्दिष्ट्ये :

संकलित माहितीच्या आधारे नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमाची विद्यार्थ्यांच्या मते खालीलप्रमाणे उद्दिष्टे निदर्शनास आली.

तक्ता क्र. ३३

अ.क्र.	विद्यार्थ्यांनी सांगितलेली उद्दिष्ट्ये	एकूण विद्यार्थी	टक्केवारी
१.	कौशल्य विकसित करणे	०७	६.९३ %
२.	सर्वांगीण विकास	११	१०.८९ %
३.	आत्मविश्वास वाढविणे.	१२	११.८८ %
४.	स्वः ची ओळख करून घेणे	०३	२.९७ %
५.	सुप्त गुणांना वाव देणे	०१	०.९९ %
६.	स्वावलंबी बनणे	०३	२.९७ %
७.	व्यक्तिमत्व विकास	२७	२६.७३ %
८.	स्व: संरक्षण	०७	६.९३ %
९.	संभाषण कौशल्य	०३	२.९७ %
१०.	सामाजिक वर्तन	०१	०.९९ %
११.	शिक्षण	०१	०.९९ %
१२.	मानसिक दृष्ट्या बळकटीकरण	०१	०.९९ %
१३.	प्रेरणा	१०	९.९० %
१४.	शारीरिक विकास	०१	०.९९ %
१५.	स्वच्छता	०१	०.९९ %
१६.	समाजसेवा	०१	०.९९ %
१७.	आरोग्याविषयी जागरुकता	०३	२.९७ %
१८.	ज्ञानामध्ये भर पाडणे	०१	०.९९ %
१९.	नविन माहिती	०१	०.९९ %
२०.	समस्या जाणून घेणे व समस्यांचे निराकरण	०२	१.९८ %
२१.	नेतृत्व संपादन करणे	१०	९.९० %
२२.	भविष्याविषयीचे मार्गदर्शन	०४	३.९६ %
२३.	चिकित्सा वाढणे	०२	१.९८ %
२४.	धाडस निर्माण करणे	०२	१.९८ %
२५.	वैचारिकरित्या सामाजिक व शैक्षणिक गोष्टीत सक्षम करणे	०१	०.९९ %
२६.	मुलींना माहिती सांगणे	०१	०.९९ %
२७.	एकमेकांना सहकार्य करणे	०१	०.९९ %
२८.	समाज जागृती	०१	०.९९ %
२९.	माहिती नाही	०१	०.९९ %
३०.	कोणताही प्रतिसाद नाही	१३	१२.८७ %
एकूण		**१०१**	

स्त्रोत — प्राथमिक माहितीच्या आधारे

२३) नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमांतर्गत घेण्यात आलेल्या सत्रांचे विषय :

संकलित माहितीच्या आधारे विद्यार्थ्यांच्या मते नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमांतर्गत घेण्यात आलेल्या सत्रांची विषयनिहाय माहिती खालीलप्रमाणे :

तक्ता क्र. ३४

अ.क्र.	विद्यार्थ्यांनी सांगितलेले विषय	एकूण विद्यार्थी	टक्केवारी
१.	नेतृत्व कौशल्य	२१	२०.७९ %
२.	कौशल्य विकास	०१	०.९९ %
३.	मासिक पाळी या विषयी माहिती,	१७	१६.८३ %
४.	स्वसंरक्षण	२२	२१.७८ %
५.	जगातकस वावरायचं	०६	५.९४ %
६.	समोरच्या व्यक्तीला कस ओळखावं	०५	४.९५ %
७.	जगात वावरतांना आलेल्या संकटांना कसं सामोरे जायच	०५	४.९५ %
८.	आत्मविश्वास	०८	७.९२ %
९.	प्रामाणिकपणा	०१	०.९९ %
१०.	स्व. ओळख	१४	१३.८६ %
११.	मीपणा	०५	४.९५ %
१२.	योगा	०९	८.९१ %
१३.	व्यक्तिमत्व विकास	१९	१८.८१ %
१४.	बेटी बचावो बेटी पढावो	०१	०.९९ %
१५.	समाजकार्य	०३	२.९७ %
१६.	संभाषण कौशल्य	०३	२.९७ %
१७.	आरोग्य	१२	११.८८ %
१८.	स्वच्छता	१०	९.९० %
१९.	सहकार्य	०२	१.९८ %
२०.	माहिती नाही	०१	०.९९ %
२१.	सर्वांगिण विकास	०१	०.९९ %
२२.	वसतिगृह सजावट	०२	१.९८ %
२३.	माझे मन माझे शरीर	०२	१.९८ %
२४.	विशाखा कायदा, पोस्को कायदा व कौटुंबिकहिंसाचार, कामाच्या ठिकाणी होणारे अत्याचार	०२	१.९८ %
२५.	सोशलमीडिया आणि सायबर क्राईम	०१	०.९९ %
२६.	करीयर मार्गदर्शन व अभ्यासकसा करावा	०३	२.९७ %
२७.	स्त्री शक्ती	०१	०.९९ %
२८.	लिंगभावसमानता	११	१०.८९ %
२९.	व्यसनाधीनता	०२	१.९८ %

(पुढील पानावर पहावे)

अ.क्र.	विद्यार्थ्यांनी सांगितलेले विषय	एकूण विद्यार्थी	टक्केवारी
३०.	स्वावलंबी बनणे	०१	०.९९ %
३१.	वाढत्या वयातील शारीरिक बदल	०३	२.९७ %
३२.	प्रेरणा	०३	२.९७ %
३३.	मैत्री	०३	२.९७ %
३४.	अंधश्रद्धा	०१	०.९९ %
३५.	सामाजिक व शारिरीकविषयावर माहिती दिली	०२	१.९८ %
३६.	जातीभेद	०१	०.९९ %
३७.	वसतिगृहातील अडचणी व त्यावरील उपाय	०१	०.९९ %
३८.	इंग्रजी भाषेचे ज्ञान	०२	१.९८ %
३९.	स्वतंत्र	०१	०.९९ %
४०.	शरीराची ओळख,	०३	२.९७ %
४१.	कामाचे नियोजन	०१	०.९९ %
४२.	कमवा आणि शिका	०१	०.९९ %
४३.	कोणताही प्रतिसाद नाही	०७	६.९३ %
	एकूण	**१०१**	

स्त्रोत — प्राथमिक माहितीच्या आधारे

२४) नेतृत्व संवर्धन कौशल्य प्रशिक्षण कार्यक्रम कसा असावा व त्यात कोणते बदल असावे यासंबंधीचे विद्यार्थ्यांची मते :

संकलित माहितीच्या आधारे विद्यार्थ्यांनी नेतृत्व संवर्धन कौशल्य प्रशिक्षण कार्यक्रम कसा असावा व त्यात कोणते बदल असावे यासंबंधीचे खालीलप्रमाणे मते मांडली आहेत.

- नेतृत्व कौशल्य प्रशिक्षण हे विद्यार्थ्यांना प्रेरणा मिळेल असे व भविष्यात त्याचा फायदा होईल असे असायला हवे. प्रशिक्षण कार्यक्रमच्या वेळेचे नियोजन योग्य असणे गरजेचे आहे. त्याचप्रमाणे विद्यार्थीनीना कार्यशाळेसाठी पुरेशी जागा असणे गरजेचे आहे, त्यामध्ये विषयानुसार वेगवेगळे खेळ, उपक्रमाद्वारे दिलेले प्रशिक्षण जास्त लक्षात राहते त्यामुळे या बाबींचा उपयोग केला तर ते अधिक महत्त्वाचे ठरेल.
- वसतिगृहातील मुलींनी वसतिगृहात कोणत्याही कार्यक्रमात सहभागी होणे तसेच वैयक्तिक सहभाग घेणे जास्त गरजेचे आहे याविषयी जास्त जागरूक असणे महत्त्वाचे आहे.
- कार्यक्रमात मुलींची बसण्याची मानसिकता वाढवण्यासाठी प्रशिक्षणादरम्यान विनोद, गोष्टी, गाणी घ्यावी.

- पुस्तकाद्वारे प्रशिक्षण असावे. कृती युक्त सर्व सत्र असावेत. प्रशिक्षणाचा कालावधी वाढविण्यात यावा. तसेच वेगवेगळे उपक्रम (Activity Oriented)राबविले जावेत.
- वेळेचे व्यवस्थापन मुलींच्या वेळेप्रमाणे योग्य असावे. वेळेअभावी सगळ्या मुलींना प्रशिक्षणात सहभाग घेता येत नाही. तसेच मुलींना आपले मत मांडता यावे.
- शिक्षणाबद्दल व सामान्य ज्ञान याबद्दल अजून सत्रे अयोजित केली जावी व करिअर विषयीचे मार्गदर्शन देण्यात यावे.
- विचार विनिमयात वाढ होणे तसेच भविष्याच्या दृष्टीने विद्यार्थ्यांच्या जीवनमानात बदल होऊन विद्यार्थ्यांचे जीवन उंचावण्यासाठी नेतृत्व संवर्धन कौशल्य प्रशिक्षण असावे. मुलींच्या कलागुणांना वाव मिळण्याबाबत त्यांना वेळोवेळी मार्गदर्शन मिळणे तसेच त्यांना प्रोत्साहन देणे.
- मुलींना जास्तीत जास्त प्रोत्साहन मिळणे गरजेचे आहे. मुलींच्या मनातील म्हणजेच मुलींना वाटते की त्या ग्रामीण भागातील असल्यामुळे त्यांना ही गोष्ट जमणार नाही. हा न्यूनगंड दूर करण्यासाठी जास्तीत जास्त प्रयत्न करणे आवश्यक आहे. उदा. भाषा, स्वतः बदल आत्मविश्वास कमी असणे, मुलींना स्व - रक्षण कसे करावे यासंदर्भात माहिती असावी यासाठी पोलिसांकडून मार्गदर्शनपर कार्यशाळा आयोजित करणे जास्त गरजेचे आहे.
- नवीन विषयांचा समावेश असावा, नवीन विचार मांडता यायला हवेत. ज्या गोष्टींची माहिती नाही त्याची माहिती द्यायला हवी.
- प्रशिक्षणात प्रत्येकाला बोलण्याची संधी मिळाली पाहिजे. तसेच मुलींच्या आवडीचे कार्यक्रम आयोजित केले पाहिजे म्हणजे जास्त प्रमाणात मुली सहभागी होतील.
- वेगवेगळया ठिकाणी क्षेत्र भेटीचे आयोजन करण्यात यावे. प्रशिक्षणामध्ये जास्तीतजास्त प्रात्यक्षिक असावित.
- विद्यार्थ्यांच्या अडीअडचणी विचारात घेऊन त्यावर उपाययोजना करावयाच्या प्रक्रियेत विद्यार्थांना प्रत्यक्ष सामावून घ्यावे.
- मुलींना पडलेल्या प्रश्नांची उत्तरे देण्यात यावी.
- संकटकाळी स्वतःची काळजी कशी घ्यायची ते सांगावे.

- योग्य नियोजन, सूत्रबध्द संभाषण कौशल्य.
- नेतृत्व विकास प्रशिक्षण कार्यक्रमांतर्गत प्रत्येक आठवड्याला मुलांचा केस स्टडी करायला पाहिजे व त्याचे विश्लेषण केले गेले पाहिजे जेणेकरून मुलांमध्ये किती कौशल्ये या कार्यक्रमाच्या माध्यमातून रुजली हे लक्षात येईल व त्यानुसार पुन्हा त्याच्या विकासावर लक्ष केंद्रित करता येईल.
- वसतिगृहातील सर्व विद्यार्थी सहभागी झाले पाहिजे यासाठी उपाय योजना करण्यात यावी.

२५) स्वप्नातील वसतिगृह कसे असावे या संदर्भातील विद्यार्थ्यांची मते :

संकलित माहितीच्या आधारे विद्यार्थ्यांच्या स्वप्नातील वसतिगृह कसे असावे या संदर्भातील माहिती खालीलप्रमाणे :

तक्ता क्र. ३५

अ.क्र.	विद्यार्थ्यांच्या स्वप्नातील वसतिगृह	एकूण विद्यार्थी	टक्केवारी
१.	स्वच्छता असावी	२९	२८.७१ %
२.	इमारत सुस्थितीत असावी	०२	१.९८ %
३.	व्यायाम शाळा	०१	०.९९ %
४.	कॉम्प्युटर लॅब	०१	०.९९ %
५.	ग्रंथालय	०७	६.९३ %
६.	खेळण्यासाठी मैदान असावे	०९	८.९१ %
७.	वसतिगृहामध्ये एका रूम मध्ये दोन मुली असाव्यात	०२	१.९८ %
८.	शिस्त असावी	०५	४.९५ %
९.	सर्व सोयी-सुविधा उपलब्ध असाव्या	३४	३३.६६ %
१०.	कर्मचारी वसतीगृहात वेळेवर हजर असावेत	०२	१.९८ %
११.	फुलझाडांची बाग असावी	०५	४.९५ %
१२.	मोकळा परिसर असावा	०१	०.९९ %
१३.	वसतिगृह हे मदतीसाठी पुढे येणारे असावे	०१	०.९९ %
१४.	गृहपाल व विद्यार्थिनी यांच्यातील नाते शिक्षक-विद्यार्थी, पालक- पाल्य, मैत्रिणी अशा प्रकारे असावे	०५	४.९५ %
१५.	मेस मध्ये बसण्याची सुविधा असावी	०१	०.९९ %
१६.	मनोरंजनाची साधने	०२	१.९८ %
१७.	आपत्कालीन स्थितीसाठी वैद्यकीय सुविधा उपलब्ध असावे	०१	०.९९ %
१८.	वसतिगृहामध्ये मेस असावी.	०३	२.९७ %
१९.	सर्व विद्यार्थ्यांना झोपण्यासाठी बेड असावेत	०३	२.९७ %
२०.	सांस्कृतिक कार्यक्रम घ्यावेत	०१	०.९९ %

पुढील पानावर पहावे)

अ.क्र.	विद्यार्थ्यांच्या स्वप्नातील वसतिगृह	एकूण विद्यार्थी	टक्केवारी
२१.	विद्यार्थ्यानीच्या सर्व समस्या समजून घेऊन त्यावर त्वरित कार्य करणारे असावे	०१	०.९९ %
२२.	गृहपाल सहकार्य करणारे असावे	०१	०.९९ %
२३.	गृहपालाने मुलांच्या विकासासाठी विविध कार्यक्रमाचे नियोजन करावे	०१	०.९९ %
२४.	सर्व साहित्य पुरवावे	०१	०.९९ %
२५.	वसतिगृह हे एक कुटुंबा प्रमाणे असावे,	०६	५.९४ %
२६.	मुलींना फोन वापरण्यास परवानगी द्यावी	०३	२.९७ %
२७.	आरोग्य संपन्न वातावरण	०१	०.९९ %
२८.	२४ तास लाईट असावी	०२	१.९८ %
२९.	प्रत्येक मुलीला एक रूम असावी	०२	१.९८ %
३०.	वसतिगृह हे ग्रामपंचायत सारखे असावे ज्यामध्ये सर्व लोकांना सहभागी घेऊन काम करता आले पाहिजे	०१	०.९९ %
३१.	वसतिगृह एक आदर्श असावं	०१	०.९९ %
३२.	कोणताही प्रतिसाद नाही	१३	१२.८७ %
एकूण		**१०१**	

स्रोत – प्राथमिक माहितीच्या आधारे

२६) नेतृत्व संवर्धन कौशल्य उपक्रमातून प्रत्येक्ष प्रेरित होऊन वसतिगृहामध्ये राबविण्यात येणारे उपक्रम :

संकलित माहितीच्या आधारे नेतृत्व संवर्धन कौशल्य उपक्रमातून विद्यार्थ्यांनी प्रत्यक्ष प्रेरित होऊन वसतिगृहामध्ये खालीलप्रमाणे उपक्रम राबविले.

तक्ता क्र. ३६

अ.क्र.	नेतृत्व संवर्धन कौशल्य उपक्रमातून प्रत्येक्ष प्रेरित होऊन राबविण्यात आलेले उपक्रम	एकूण विद्यार्थी	टक्केवारी
१.	सांस्कृतिक कार्यक्रम	०४	३.९६ %
२.	वसतिगृह स्वच्छता	१२	११.८८ %
३.	स्पर्धा परीक्षा कार्यशाळा	१०	९.९० %
४.	प्रेरणादायी सत्रांचे आयोजन	१३	१२.८७ %
५.	आरोग्य विषयक सत्रांचे आयोजन	०७	६.९३ %
६.	सामाजिक समाजसुधारक यांची पुण्यतिथी व जयंती	०४	३.९६ %
७.	प्रत्येक उत्सव साजरे करणे	०३	२.९७ %
८.	रांगोळी स्पर्धा आणि ब्युटीशियन	०२	१.९८ %
९.	वसतिगृहात साजरे केले जाणारे वार्षिक स्नेहसंमेलन याची पूर्वतयारी	०१	०.९९ %
१०.	योगा	०५	४.९५ %
११.	रूम सजविणे	०१	०.९९ %
१२.	करीअर बद्दल माहिती देणे	०४	३.९६ %
१३.	विविध ठिकाणांना भेटी देणे	०६	५.९४ %
१४.	गुंफण बैठक	०१	०.९९ %
१५.	वृक्षा रोपण	०२	१.९८ %
१६.	विविध चर्चासत्रांचे आयोजन	०१	०.९९ %
१७.	इंग्रजी विषयाचा वापर	०१	०.९९ %
१८.	कोणताही प्रतिसाद नाही	३६	३५.६४ %
एकूण		**१०१**	

स्त्रोत — प्राथमिक माहितीच्या आधारे

प्रकरण चौथे

निष्कर्ष व शिफारसी

निष्कर्ष :

प्राथमिक माहितीच्या विश्लेषणावरून आलेले निष्कर्ष पुढीलप्रमाणे :

१) मूल्यमापनासाठी निवडलेल्या विद्यार्थ्यांमध्ये सर्वात जास्त विद्यार्थी महादेव कोळी या जमातीचे आहेत. त्यापाठोपाठ अनुक्रमे भिल्ल, कोकणा, ठाकर, पावरा, परधान, वारली, कातकरी, गोंड, हलबी व पारधी इ. जमातींचे विद्यार्थी सर्व वसतिगृहांमध्ये असल्याचे आढळते.

२) एकूण ०८ वसतिगृहांपैकी ०४ वसतिगृहांमध्ये नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमाचा पहिला टप्पा पूर्ण झाला आहे. ०३ वसतिगृहांमध्ये दुसरा टप्पा व ०१ वसतिगृहामध्ये दुसरा टप्पा अर्धवट झाल्याचे आढळून आले.

३) सदर प्रशिक्षण कार्यक्रमामध्ये वसतिगृहातील सर्व विद्यार्थी सहभाग घेत नाही असे आढळून आले. विद्यार्थी दैनंदिन महाविद्यालयीन सत्रांमध्ये व्यस्त असतात, काही विद्यार्थी सदर प्रशिक्षणामध्ये सहभाग घेण्यास इच्छूक नसतात व काही विद्यार्थी स्पर्धा परीक्षा संबंधीच्या वर्गांमध्ये व्यस्त असतात इ. प्रमुख कारणांमुळे विद्यार्थी प्रशिक्षण कार्यक्रमात सहभाग घेत नाहीत, असे आढळून आले.

४) सदर प्रशिक्षण कार्यक्रमासाठी प्रशिक्षणाच्या सुरुवातीला जेवढ्या विद्यार्थ्यांची उपस्थिती होती ती शेवट पर्यंत टिकून राहिली नाही असे आढळून आले. मात्र ०२ वसतिगृहामध्ये विद्यार्थ्यांची उपस्थिती १०० % असल्याचे आढळले व ०१ वसतिगृहामध्ये प्रशिक्षणाच्या सुरुवातीपेक्षा नंतर च्या कालावधी मध्ये मोठ्याप्रमाणात वाढ झाल्याचे आढळून आले.

५) नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामुळे विद्यार्थ्यांच्या वागणुकीत चांगले बदल होत आहेत व त्यांचा व्यक्तिमत्व विकास आणि नेतृत्व कौशल्य गुणांमध्येही सकारात्मक बदल घडत आहे असे माहितीवरून आढळते.

६) सदर प्रशिक्षण कार्यक्रमामुळे विद्यार्थी स्व कौशल्याचा वापर करून वसतिगृहामध्ये प्रत्येक कार्यक्रम/उपक्रमामध्ये स्वत: पुढाकार घेतांना दिसत आहेत. तसेच वसतिगृह स्वच्छतेमध्ये सहभाग घेत आहेत.

७) सदर प्रशिक्षण कार्यक्रमामुळे गृहपाल, वसतिगृह कर्मचारी व विद्यार्थी यांच्यातील संबंधात सकारात्मक बदल घडवून आणण्यास मदत मदत झाली आहे असे आढळते.

८) नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामध्ये विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगिण विकासाच्या दृष्टीने सर्वच विषयांचे प्रशिक्षण घेण्यात आले आहे असे विद्यार्थ्यांनी सांगितलेल्या प्रशिक्षणाची उद्दिष्टे व घेण्यात आलेल्या विषयांवरून आढळून आले.

९) सदर प्रशिक्षण कार्यक्रम राबविण्यासाठी प्रामुख्याने विषय समजावून सांगण्यासाठी अध्ययन पध्दत, दृक श्राव्य माध्यम, मानसशास्त्रीय खेळ, विषय आधारित कृती, प्रात्यक्षिके व संवाद आणि चर्चासत्रे व विद्यार्थ्यांचा सहभाग इ. पद्धतींच्या मार्फत घेण्यात आले.

१०) सदर प्रशिक्षणांतर्गत ज्या वसतिगृहांमध्ये प्रशिक्षणाचा दुसरा टप्पा घेण्यात आला आहे तेथील विद्यार्थ्यांसाठी सामाजिक, सांस्कृतिक व शैक्षणिक ठिकाणी प्रक्षेत्र भेटीचे आयोजन करण्यात आले होते. विद्यार्थ्यांनी प्रक्षेत्र भेटीच्या नियोजनात मदत केल्याचे आढळून आले.

११) नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामुळे विद्यार्थ्यांना वैयक्तिक आयुष्यात शालेय/महाविद्यालयीन शिक्षण घेतांना फायदा झाल्याचे दिसून येते.

१२) वसतिगृहामध्ये गृहपाल, प्रकल्प प्रशिक्षक व प्रकल्प सहायक यांच्यामार्फत घेण्यात येणाऱ्या गुंफण बैठकीमुळे विद्यार्थ्यांना त्यांच्या समस्या सोडविण्यास मदत झाली आहे. काही वसतिगृहांमध्ये गुंफण बैठक झाली नाही असेही माहितीवरून आढळले.

१३) गुंफण बैठकीमध्ये गृहपाल व विद्यार्थी यांच्यातील समस्येचे निराकरण करणे, गृहपाल व विद्यार्थी यांच्यातील संबंध सुधारले जावे आणि सर्व विद्यार्थ्यांच्या मतानुसार योग्य ती नियमावली तयार करणे व त्याची अंमलबजावणी करणे इ. बाबींचा समावेश असतो.

१४) सदर प्रशिक्षण कार्यक्रमामध्ये विद्यार्थ्यांना शारीरिक विकासासाठी योगासन, व्यसनाधीनता व आरोग्य विषयक सत्रांचे आयोजन करण्यात आले होते. आरोग्य विषयक सत्रांमध्ये मुलींना मासिक पाळी संबंधीची सर्व माहिती देण्यात आली.

१५) सदर प्रशिक्षण कार्यक्रमासंबंधी वसतिगृह गृहपाल व प्रकल्प प्रशिक्षक यांच्यात समन्वय नसल्याने सर्व विद्यार्थी प्रशिक्षणाला उपस्थित राहत नाही असे आढळून आले.

१६) सदर प्रशिक्षण कार्यक्रमामुळे विद्यार्थ्यांना त्यांच्या व्यक्तिगत विकासासाठी उपयुक्त माहिती प्राप्त झाली. त्यामुळे हा प्रशिक्षण कार्यक्रम विद्यार्थांना फायदेशीर वाटतो असे आढळले.

शिफारसी :

नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रम पुढील काळामध्ये राबविण्यासंबंधीच्या शिफारशी पुढीलप्रमाणे :

१) सदर प्रकल्प राबवितांना सर्व प्रथम सर्व अपर आयुक्त कार्यालय आदिवासी विकास विभाग यांच्या कार्यक्षेत्रात येणाऱ्या निवडक वसतिगृह गृहपाल यांच्याशी चर्चा करून सदर प्रशिक्षण कार्यक्रमामध्ये आवश्यक विषयाचे विश्लेषण (Training Need Analysis) करून मोड्यूलचा आराखडा तयार करण्यात यावा.

२) सदर प्रकल्प पुढील काळात त्रयस्थ व्यक्ती/संस्था मार्फत राबविण्याची आवश्यकता वाटत नाही.

३) सदर प्रकल्पामध्ये समाविष्ट केलेल्या विषयांच्या अवलोकनावरून असे सुचविण्यात येते – सदर प्रशिक्षण कार्यक्रम वसतिगृह गृहपाल (जे स्वत: MSW आहेत) यांच्या मार्फत राबवावा. यासाठी गृहपालांना प्रशिक्षण कार्यक्रमाच्या मोड्यूल मध्ये समाविष्ट विषयांचे व इतर आवश्यक बाबींचे प्रशिक्षण सुट्टीच्या कालावधीत देण्यात यावे. जेणे करून शासनाच्या खर्चाची बचत होईल व शाश्वत प्रशिक्षण कार्यक्रम राबविणे शक्य होईल.

४) सदर प्रकल्प संपूर्ण वर्षभर वसतिगृहात शासकीय सुट्टीच्या दिवशी राबविण्यात यावा. प्रत्येक महिन्याला सदर प्रकल्पांतर्गत घेण्यात आलेल्या सर्व उपक्रांमाचा आढावा घेण्यात यावा. तसेच सदर उपक्रमादरम्यान गृहपालांना काही बदल सुचवावेस वाटल्यास त्याची पूर्तता करण्यासाठी नियोजन करावे. याचे पर्यवेक्षण एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प कार्यालयाच्या शिक्षण कक्षाने करावे.

५) सदर प्रकल्पांतर्गत वसतिगृहातील विद्यार्थ्यांना भविष्यातील शिक्षण व स्पर्धा यांची जाणीव करून देण्याकरिता गृहपालांचे सक्षमीकरण करणे व त्यांच्यामार्फत इतर साधन व्यक्ती वसतिगृहावर येऊन विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करतील असे नियोजन करावे.

६) सदर प्रकल्प फक्त शहरी भागात न राबविता आदिवासी विकास विभागांतर्गत येणाऱ्या सर्व वसतिगृहांमध्ये राबविण्यात यावा. त्याकरिता शैक्षणिक वर्षाच्या सुरुवातीला आराखडा तयार करावा.

७) आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे च्या वतीने सर्व गृहपालांना तंत्रस्नेही प्रशिक्षण दिलेले असल्याने या उपक्रमाची प्रभावीपणे अंमलबजावणी व उपक्रमांच्या माहितीचे संकलन करणे अधिक सोयीचे होईल.

८) सदर प्रकल्प विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगिण विकासासाठी पूरक वाटतो. त्यामुळे पुढील काळामध्ये हा प्रकल्प अभ्यासपूर्वक, कृतीशील पध्दतीने व वसतिगृह गृहपाल यांच्या परस्पर विचार विनिमायातून व सहकार्याने राबविण्यात यावा.

: छायाचित्रे :

आदिवासी मुलींचे वसतिगृह सोमवार पेठ, पुणे येथील मुलींना प्रशिक्षण देतांना प्रकल्प प्रशिक्षक

आदिवासी मुलींचे वसतिगृह आकाशवाणी हडपसर, पुणे येथे प्रशिक्षणादरम्यान विविध उपक्रमांमध्ये सहभागी झालेल्या मुली

आदिवासी मुलींचे वसतिगृह अमोनोरा हडपसर, पुणे येथे मुलांना योगासने शिकवितांना प्रकल्प प्रशिक्षक

आदिवासी मुलींचे वसतिगृह अहमदनगर येथील मुलींची अहमदनगर पोलीस अधीक्षक यांच्या कार्यालयात देण्यात आलेली प्रक्षेत्र भेट

आदिवासी मुलींचे वसतिगृह भोसरी, पुणे येथील मुलींना **Pasco Act** विषयी माहिती सांगतांना

आदिवासी मुलींचे वसतिगृह भोसरी, पुणे येथील मुली वसतिगृह सजावट करत असतांना

: प्रश्नावली :

१) वसतिगृह गृहपाल यांचेकडून माहिती मिळविण्यासाठी तयार करण्यात आलेली प्रश्नावली -

	महाराष्ट्र शासन **आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था,** **२८ क्वीन्स गार्डन, पुणे-४११ ००१.**	दूरध्वनी- ०२०-२६३६०९४१ फॅक्स- ०२०-२६३६००२६ Email: trti.mah@nic.in

Impact Assessment
वसतिगृह गृहपाल यांचेसाठीची प्रश्नावली
प्रेरणा प्रशिक्षण कार्यक्रम २०१९-२०

अ) प्राथमिक माहिती :

१) गृहपालाचे नाव :

२) वसतिगृहाचे नाव व पत्ता :

३) मोबाईल नंबर :

४) ई मेल :

५) एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प : अ) घोडेगाव ब) राजूर

६) एकूण विद्यार्थी क्षमता :

७) पटावरील एकूण विद्यार्थी :

ब) नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमाविषयी :

८) तुमच्या वसितगृहामध्ये नेतृत्व संवधर्न प्रशिक्षण कार्यक्रम झाला आहे का ?

अ) होय ब) नाही क) माहिती नाही

९) नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रम आपल्या वसतिगृहात कधी पासून सुरु झाला ? (दिनांक, महिना व वर्ष)

____

१०) नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रम किती कालावधीसाठी घेण्यात आला ?

११) तुमच्या वसतिगृहातील सर्व विद्यार्थी या प्रशिक्षण कार्यक्रमामध्ये सहभागी झाले होते का ?

होय ब) नाही क) माहिती नाही

१२) सर्व विद्यार्थी सहभागी होत नसल्यास त्याचे करणे

अ) दैनंदिन महाविद्यालयीन सत्रांमध्ये व्यस्त ब) स्पर्धा परीक्षा संबंधीच्या वर्गांमध्ये व्यस्त

क) सहभागी होण्यास इच्छुक नाही ड) इतर (नमूद करा)......

१३) नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमासाठी वसतिगृहातील एकूण किती विद्यार्थी सुरुवातीला होती ?

१४) नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमासाठी वसतिगृहातील एकूण किती विद्यार्थी शेवट पर्यंत टिकून होती ?

१५) नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमाची तुमच्या वसतिगृहात एकूण किती सत्रे झाली ?

१६) नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमाच्या एकूण किती सत्रांना तुम्ही हजर होता ?

१७) नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामुळे विद्यार्थ्यांच्या वागणुकीत खालीलपैकी कसा फरक जाणवला ?

अ) खूप चांगला ब) चांगला क) बरा ड) काहीच नाही

१८) नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामुळे मुली/मुलांच्या नेतृत्व कौशल्य गुणामध्ये सकारात्मक फरक जाणवला आहे का ? अ) होय ब) नाही क) सांगता येत नाही

१९) सकारात्मक बदल झाले असल्यास ते खालीलपैकी कोणते ?

अ) वसतिगृहामध्ये विद्यार्थी स्वत: कार्याक्रमचे नियोजन करतात

आ)वसतिगृह नियोजनात मदत करतात

इ) सगळ्या विद्यार्थ्यांना एकत्र करून वसतिगृह स्वच्छता करतात

ई) एखाद्या कार्यक्रमामध्ये भाषणात सहभाग घेतात

उ) वैयक्तिक स्वच्छता करतात

ऊ) वरील सर्व

ए) इतर (नमूद करावे)

२०) नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमामुळे तुम्ही आणि विद्यार्थ्यांमध्ये असलेल्या संबंधात सकारात्मक बदल झाला आहे का ? अ) होय ब) नाही क) सांगता येत नाही

२१) अशाप्रकारच्या उपक्रमामुळे विद्यार्थ्यांमध्ये चांगले बदल होऊ शकतात असे आपणास वाटते का ?

अ) होय ब) नाही क) सांगता येत नाही

२२) तुमच्या वसतिगृहात येथून पुढे हा कार्यक्रम राबवासा वाटतो का ?

अ) होय ब) नाही क) सांगता येत नाही

२३) नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमाबाबत आपले सर्वसाधारण अभिप्राय विषद करा ?

____

____

____

माहिती देणाऱ्याचे नाव :
सही :
दिनांक :

माहिती घेणाऱ्याचे नाव :
पदनाम :
ठिकाण :
सही :

---

२) प्रशिक्षणाचा लाभ घेतलेल्या वसतिगृहातील विद्यार्थ्यांसाठी तयार करण्यात आलेली प्रश्नावली —

	महाराष्ट्र शासन **आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था,** **२८ क्वीन्स गार्डन, पुणे-४११ ००१.**	दूरध्वनी- ०२०-२६३६०९४१ फॅक्स- ०२०-२६३६००२६ Email: trti.mah@nic.in

Impact Assessment

वसतिगृहातील विद्यार्थिनींसाठी नेतृत्व संवर्धन कौशल्य प्रशिक्षण कार्यक्रम

प्रेरणा प्रशिक्षण कार्यक्रम २०१९-२०

आ) प्राथमिक माहिती :

१) विद्यार्थिनीचे नाव :

२) जमात :

३) सध्या सुरु असलेले शिक्षण :

४) वय :

५) मूळ गाव :

६) वसतिगृहाचे नाव :

७) वसतिगृहातील निवास (एकूण किती वर्षापासून) :

८) वसतिगृहामध्ये दाखल झालेला दिनांक :

९) गृहपालाचे नाव :

१०) मोबाईल नंबर :

११) ई मेल id -

ब) नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमाविषयी :

१२) तुमच्या वसतिगृहात नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रम कधीपासून सुरु झाला ?

१३) नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रम किती कालावधीसाठी घेण्यात आला ?

१४) नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमाचे उद्दिष्ट काय होते ?

___

___

___

१५) नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमाचे प्रशिक्षण किती दिवसाचे होते ? [ ]

१६) नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण कार्यक्रमाचे एकूण किती सत्रे झालीत ? [ ]

१७) वसतिगृहात सुरु असलेल्या नेतृत्व संवर्धन प्रशिक्षण उपक्रमात तुम्ही सहभाग घेतला आहे का ?

अ) होय ब) नाही क) माहिती नाही

१८) सदर प्रशिक्षण कार्यक्रमातून कोणकोणत्या विषयावर माहिती देण्यात आली ?

___

___

___

१९) सदर प्रशिक्षण कार्यक्रमासाठी खालील पैकी कोणकोणत्या पध्दती वापरण्यात आल्या ?

अ) अध्ययन पद्धती आ) दृक् श्राव्य माध्यम इ) मानसशास्त्रीय खेळ

ई) विषय आधारित कृती उ) प्रत्येक्षिक व संवाद ऊ) चर्चासत्रे व सहभाग

ए) यापैकी नाही

२०) या उपक्रमांतर्गत एकूण किती प्रक्षेत्र भेटी झाल्या ? [ ]

२१) या उपक्रमांतर्गत झालेल्या प्रक्षेत्र भेटीचा करिअर च्या दृष्टीकोनातून आपणास फायदा झाला आहे का ?

अ) होय ब) नाही क) प्रक्षेत्र भेट झाली नाही

२२) प्रक्षेत्र भेटीचे नियोजन करण्यात तुम्ही स्वत: प्रत्येक्ष सहभाग घेतला आहे का ?

अ) होय ब) नाही

२३) वैयक्तिक आयुष्यात शालेय शिक्षण घेतांना या उपक्रमाचा फायदा झाला आहे का ?

अ) होय ब) नाही

२४) गृहपाल व वसतिगृहातील कर्मचारी यांच्याशी सहसंबंध सुधारण्यास या प्रकल्पाची मदत झाली आहे का ? अ) होय ब) नाही क) सांगता येत नाही

२५) तुमच्या समस्या कमी होण्यासाठी गृहपाल, प्रकल्प प्रशिक्षक व सहाय्यक यांनी घेतलेली गुंफण बैठक उपयुक्त झाली आहे का ?

अ) होय ब) नाही क) गुंफण बैठक झाली नाही

२६) गुंफण बैठक म्हणजे काय ?

अ) गृहपाल व विद्यार्थी यांच्यामधील समस्येचे निराकरण करणे.

आ) गृहपाल व विद्यार्थी यांच्यातील संबंध सुधारले जावे या दृष्टीकोनाने बैठक घेणे.

इ) सर्व विद्यार्थीनींच्या मतानुसार योग्य ती नियमावली काढणे व त्याची अमंलबजावणी करणे या दृष्टीकोनातून घेतलेली बैठक

ई) वरील सर्व उ) यापैकी नाही

२७) लिंगभाव समानता म्हणजे काय ?

अ) स्त्री – पुरुष परस्पर पूरकता

आ) स्त्री – पुरुषातील,विशिष्ट मानसिक, भावनिक आणि वर्तणुकी संदर्भातील गुणधर्म

इ) वरील दोन्ही ई) यापैकी नाही

२८) तुमच्या मते नेतृत्व म्हणजे काय ?

अ) समूहाचे प्रतिनिधित्व करणे

आ) आपला सर्वांगिण विकास

इ) समूहाचा रक्षणकर्ता म्हणून एक प्रकारे पित्याची भूमिका सांभाळणे

ई) आपल्या गटाचे किंवा गटातील व्यक्तीचे मत आग्रही व ठामपणे मांडण्याची क्षमता

उ) यापैकी नाही ऊ) वरील सर्व

२९) अनियमित मासिक पाळी कशामुळे येते ?

अ) अयोग्य आहार आ) शारीरिक आजार इ) ताण- तणाव

ई) जास्त व्यायाम उ) गरोदरपणा ऊ) वरील सर्व

ए) यापैकी नाही

३०) मासिक पाळीतील रक्तस्त्राव अधिक होणं योग्य आहे का ?

अ) होय ब) नाही क) माहिती नाही

३१) वजन वाढण्याची कारणे स्पष्ट करा ?

अ) ताण- तणाव आ) अयोग्य वेळी खाणे व जेवण्याच्या अयोग्य पध्दती

इ) जंक फूड ई) शारीरिक हालचाल कमी असणे

उ) मासिक पाळीची अनियमितता ऊ) वरील सर्व

ए) यापैकी नाही

३२) मानसिक आजार कशामुळे वाढतात ?

अ) ताण-तणावामुळे आ) भिती व चिंता इ) अति-विचार

ई) नैराश्य उ) वरील सर्व ऊ) यापैकी नाही

३३) व्यसनाधीनता कशाला म्हणतात ?

अ) व्यसन म्हणजे मानसिक आजार आहे

आ) दारू, सिगारेट, ड्रग्ज, घुटका, इंटरनेट, मोबाईल, टीव्ही इ. ची लागण म्हणजे व्यसन

इ) एखाद्या वाईट गोष्टींची सवय लागणे

ई) समाज अमान्य गोष्टी करणे

उ) यापैकी नाही ऊ) वरील सर्व

३४) तुमच्या मते गृहपाल आणि विद्यार्थी यांचे सहसंबध कसे असायला हवे ?

अ) वेळप्रसंगी कमी येण्यासाठी असे असावे

आ) विद्यार्थी व पालकांसारखे असावे (बालक-पालक)

इ) शिक्षक व विद्यार्थी प्रमाणे असावे

ई) गृहपाल म्हणून फक्त नियम लागू करणे व विद्यार्थी म्हणून फक्त नियमांचे पालन असे असावे

उ) यापैकी नाही ऊ) वरील सर्व

३५) नेतृत्व कौशल्य विकासाच्या दृष्टीने या उपक्रमातून आपणास व्यक्तिगत विकासासाठी जास्तीत जास्त माहिती प्राप्त झाली आहे का ? अ) होय ब) नाही क) माहिती नाही

३६) नेतृत्व संवर्धन कौशल्य प्रशिक्षण कार्यक्रम तुम्हाला फायदेशीर वाटतो का ?

अ) होय ब) नाही

३७) नेतृत्व संवर्धन कौशल्य प्रशिक्षण कार्यक्रम कसा असावा याविषयी तुमचे मत लिहा ? किंवा या कार्यक्रमात अजून कोणते बदल असणे गरजेचे आहे याविषयी तुमचे मत लिहा ?

३८) तुमच्या स्वप्नातील वसतिगृह कसे असावे या संदर्भात थोडक्यात माहिती लिहा ?

३९) प्रकल्प प्रशिक्षक व प्रकल्प सहाय्यक यांचेकडून या प्रकल्पाशिवाय वेगळी माहिती/मदत आपणास मिळाली आहे का ? अ) होय ब) नाही

४०) मिळाली असल्या कोणत्या प्रकारची ते थोडक्यात लिहा ?

४१) नेतृत्व संवर्धन कौशल्य उपक्रमातून प्रत्येक्ष प्रेरित होऊन वेगळे उपक्रम आपल्या वसतिगृहात या माध्यमातून राबविला जातो / गेला का ? अ) होय ब) नाही

४२) राबविल्या जात असल्यास कोणता ते थोडक्यात लिहा ?

माहिती देणाऱ्याचे नाव :

सही :

दिनांक :

माहिती घेणाऱ्याचे नाव :

पदनाम :

ठिकाण :

सही :

!! धन्यवाद !!